

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ Σ.Τ.Ε ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, 2004/V.

Συγγραφέας: ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Οι σημαντικότερες από τις αποφάσεις που εκδόθηκαν από το Σ.τ.Ε. τον Δεκέμβριο αφορούν κυρίως το οικιστικό περιβάλλον και, ειδικότερα, τον χωροταξικό σχεδιασμό. Εδώ παρουσιάζονται δύο αποφάσεις του Ε΄ Τμήματος για την προστασία των διατηρητέων που βρίσκονται σε παραδοσιακά τμήματα της Αθήνας και για τα ρυμοτομικά σχέδια. Στην τελευταία περίπτωση κρίσιμο είναι το ζήτημα της σύγκρουσης ανάμεσα στο ρυμοτομικό σχεδιασμό και τη συνταγματική προστασία των διαθηκών και των δωρεών. Σχολιάζεται επίσης ένα ενδιαφέρον Πρακτικό Επεξεργασίας για τον χωροταξικό σχεδιασμό και συγκεκριμένα για τις Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου. Τέλος, παρουσιάζονται και σχολιάζονται απόφαση του Δικαστηρίου για την έγκριση περιβαλλοντικών όρων και απόφαση της Επιτροπής Αναστολών που αφορά την προστασία τόσο του φυσικού όσο και του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Σ.τ.Ε. 3428/2004, Τμ. Ε΄

Πρόεδρος: Π.Ν. Φλώρος, Αντιπρόεδρος

Εισηγητής: Αθαν. Ράντος, Σύμβουλος

Φυσικό περιβάλλον. Έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Για την αναθεώρηση της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων μετά την πάροδο του χρονικού διαστήματος ισχύος τους και εφόσον μεταβάλλονται σημαντικά επί το δυσμενέστερο ουσιώδεις, σε σχέση με τις επιπτώσεις της δραστηριότητας στο περιβάλλον, όροι της αρχικής πράξης, απαιτείται να τηρηθεί προηγουμένως ολόκληρη η κατά νόμο διαδικασία έγκρισης των όρων αυτών, συμπεριλαμβανομένων της σύνταξης και υποβολής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η τήρηση της διαδικασίας αυτής είναι

αναγκαία και όταν μεταξύ της εκπνοής της ισχύος των αρχικώς εγκριθέντων περιβαλλοντικών όρων και της έγκρισης των νέων μεσολαβεί σημαντικό, κατά τις περιστάσεις, χρονικό διάστημα, οπότε η έγκριση των νέων περιβαλλοντικών όρων πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί αρχική έγκρισή της, με όλες τις προβλεπόμενες στον νόμο συνέπειες. Δεκτή η αίτηση ακυρώσεως.

Σημείωμα

Το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία στην περίπτωση αυτή να ασχοληθεί με το μείζονος σημασίας για το δίκαιο περιβάλλοντος ζήτημα της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων[1], ιδιαίτερα δε στις «οχλούσες εγκαταστάσεις»[2]. Οι επιμέρους κρίσεις του βασίζονται ουσιαστικά στις αρχές της πρόληψης και της προφύλαξης, οι οποίες θεμελιώνονται τόσο στο Σύνταγμα (άρθρο 24 παρ. 1 Συντ.) όσο και στο πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο (άρθρο 174 παρ. 2 ΣυνθΕΚ). Με τις σκέψεις που υιοθετεί το Δικαστήριο διασφαλίζεται με ολοκληρωμένο τρόπο η τήρηση της προβλεπόμενης στον ν. 1650/1986 διαδικασίας για την έγκριση περιβαλλοντικών όρων, ιδίως στις περιπτώσεις εκείνες που διακυβεύεται σοβαρά το περιβάλλον. Οι ανωτέρω σκέψεις συμπληρώνουν τη σχετική νομολογιακή παρακαταθήκη του Σ.τ.Ε. για τους περιβαλλοντικούς όρους[3]. Οι όροι αυτοί αποτελούν τη σημαντικότερη ίσως όψη της συνταγματικά προβλεπόμενης προληπτικής δράσης του κράτους στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας.

Σ.τ.Ε. 3422/2004, Τμ. Ε΄

[Μετς]

Πρόεδρος: Π.Ν. Φλώρος, Αντιπρόεδρος

Εισηγητής: Α. Θεοφιλοπούλου, Σύμβουλος

Πολιτιστικό περιβάλλον. Παραδοσιακοί οικισμοί. Διατηρητέα. Μετς. Η κήρυξη κτιρίου ως διατηρητέου αποσκοπεί στη διαφύλαξη του ως στοιχείου της πολιτιστικής κληρονομιάς. Απαγορεύεται η διενέργεια εργασιών που συνεπάγονται την καταστροφή, την αλλοίωση ή την υποβάθμισή του. Στην περίπτωση που χαρακτηρίζεται ως διατηρητέο τμήμα κτιρίου, οι κατά παρέκκλιση καθοριζόμενοι όροι και περιορισμοί δόμησης και χρήσεις τόσο του τμήματος αυτού όσο και του υπολοίπου μη διατηρητέου τμήματος του κτιρίου πρέπει να κατατείνουν στην ανάδειξη, την προστασία και τη διατήρηση αναλλοίωτου του διατηρητέου τμήματος. Νομίμως επιτράπηκε η ανακατασκευή του εσωτερικού διατηρητέου κτιρίου με νέο φέροντα οργανισμό, αφού με την απόφαση κήρυξής του ως διατηρητέου δεν χαρακτηρίσθηκε ως διατηρητέο το εσωτερικό του αλλά προβλέφθηκε η επισκευή, ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, η στατική ενίσχυση και η εσωτερική διαρρύθμισή του, υπό τον όρο να μην αλλοιώνεται ο γενικός αρχιτεκτονικός χαρακτήρας του. Δεν επιτρέπεται κατ' αρχήν οι ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης του διατηρητέου να είναι ευνοϊκότεροι για τον ιδιοκτήτη από τους γενικώς ισχύοντες για την περιοχή, εκτός εάν η παρέκκλιση είναι αναγκαία για την πραγματοποίηση του σκοπού της κήρυξης του κτιρίου ως διατηρητέου, όπως στην περίπτωση που επιδιώκεται η αποκατάσταση της αρχικής μορφής κτιρίου, το οποίο έχει ανεγερθεί υπό διαφορετικό καθεστώς όρων δόμησης. Απορρίπτεται η αίτηση ακυρώσεως.

Σχόλιο

Το Σ.τ.Ε., εξειδικεύοντας τις διατάξεις των παρ. 1, 2 και 6 του άρθρου 24 Συντ.[\[4\]](#), έχει διαμορφώσει πλούσια νομολογία για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών, των παραδοσιακών τμημάτων πόλεων και των διατηρητέων κτιρίων. Η νομολογία αυτή[\[5\]](#) αποβλέπει, όπως και στο φυσικό περιβάλλον, στην κατά το δυνατόν πληρέστερη προστασία των ανωτέρω αγαθών του πολιτιστικού περιβάλλοντος σύμφωνα με τη συνταγματική αρχή της περιβαλλοντικής αειφορίας, η οποία μετά την αναθεώρηση του 2001 κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 24 παρ. 1 εδ. β' Συντ. Η εν λόγω συνταγματική προστασία συνίσταται στη διατήρηση των στοιχείων αυτών αναλλοίωτων στο διηνεκές.

Στην προσπάθειά του να διασώσει ό,τι έχει απομείνει από τα παραδοσιακά στοιχεία του οικιστικού περιβάλλοντος, μετά από την ανεξέλεγκτη, ανορθολογική και μη βιώσιμη ανάπτυξη των δεκαετιών του 1950, του 1960 και του 1970, το Δικαστήριο δεν απέφυγε πάντοτε τις υπερβολές[\[6\]](#). Η υπέρμετρα αυστηρή σε ορισμένες

περιπτώσεις νομολογία του δεν μπορεί να συμβιβαστεί εύκολα με βασικές αρχές που διέπουν τον φιλελεύθερο χαρακτήρα του πολιτεύματός μας, όπως είναι η στάθμιση μεταξύ των διακυβευόμενων συμφερόντων, η αρχή της αναλογικότητας και η προστασία του πυρήνα του δικαιώματος. Επιπλέον, η νομολογία αυτή αποβαίνει, σε κάποιες περιπτώσεις, σε βάρος του περιβάλλοντος, αφού οδηγεί σε εκτεταμένες καταστροφές περιβαλλοντικών αγαθών από πολίτες που υιοθετούν ακραίες και παράνομες συμπεριφορές για να προστατεύσουν την περιουσία τους.

Ωστόσο η ωρίμανση του σχετικού θεσμικού συστήματος και η σταδιακή ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης στη χώρα μας φαίνεται ότι τείνουν να επιφέρουν ισορροπία. Ισορροπία, η οποία επιβάλλεται άλλωστε και από την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης. Το τελευταίο διάστημα μάλιστα το Σ.τ.Ε., ιδιαίτερα δε το Ε΄ Τμήμα, προσφέρει απτά δείγματα υιοθέτησης ηπιότερων και προσφορότερων επιλογών, οι οποίες εναρμονίζονται επαρκέστερα με την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης. Συγχρόνως, αποβαίνουν ευεργετικές για την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών. Η μεταβολή αυτή της νομολογίας είναι συνήθως ανεπαίσθητη και δύσκολα ορατή δια γυμνού οφθαλμού. Εξάλλου, δεν είναι ούτε ευθύγραμμη ούτε χωρίς αντιφάσεις. Εντούτοις είναι αναμφίβολη, τα αποτελέσματά της δε θα διαφανούν προοπτικά.

Χαρακτηριστικό δείγμα αποτελεί ασφαλώς η σχολιαζόμενη απόφαση για την προστασία των διατηρητέων κτιρίων, που βρίσκονται σε χαρακτηρισμένα ως παραδοσιακά τμήματα της Αθήνας, όπως είναι το Μετς. Οι διατυπώσεις που χρησιμοποιεί εν προκειμένω το Δικαστήριο είναι εξαιρετικά προσεκτικές. Από τη μια πλευρά επιδιώκεται η αποφυγή υπερβολικών και αυστηρών επιλογών, ενώ από την άλλη η αποτροπή του κινδύνου υποχώρησης της νομολογίας από τις βασικές αρχές της για την προστασία των παραδοσιακών στοιχείων. Οι δύο αυτοί στόχοι επιτυγχάνονται νομίζουμε στην εξεταζόμενη περίπτωση κατά τρόπο ευτυχή.

Έτσι, επαναλαμβάνονται εν πρώτοις οι βασικοί κανόνες σύμφωνα με τους οποίους: α) Η κήρυξη κτιρίου ως διατηρητέου αποσκοπεί στη διαφύλαξή του ως στοιχείου της πολιτιστικής κληρονομιάς, β) απαγορεύεται η διενέργεια εργασιών που συνεπάγονται την καταστροφή, την αλλοίωση ή την υποβάθμισή του, και γ) στην περίπτωση που χαρακτηρίζεται ως διατηρητέο τμήμα κτιρίου, οι κατά παρέκκλιση καθοριζόμενοι όροι και περιορισμοί δόμησης και χρήσεις τόσο του τμήματος αυτού όσο και του υπολοίπου μη διατηρητέου τμήματος του κτιρίου πρέπει να κατατείνουν στην

ανάδειξη, την προστασία και τη διατήρηση αναλλοίωτου του διατηρητέου τμήματος.

Συγχρόνως όμως το Δικαστήριο αποφεύγει αυστηρές ή ανεπιεικείς λύσεις. Κρίνει έτσι ότι νομίμως επιτράπηκε η ανακατασκευή του εσωτερικού διατηρητέου με νέο φέροντα οργανισμό, αφού με την απόφαση κήρυξης του ως διατηρητέου δεν χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο και το εσωτερικό του αλλά προβλέφθηκε η επισκευή, ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, η στατική ενίσχυση και η εσωτερική διαρρύθμισή του, υπό τον όρο να μην αλλοιώνεται ο γενικός αρχιτεκτονικός χαρακτήρας του. Είναι χαρακτηριστικό ότι για την ανωτέρω κρίση του βασίσθηκε στην έκθεση του αρμόδιου Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., σύμφωνα με την οποία: «Ύστερα από αυτοψία που έκανε η Δ/νσή μας στο υπόψη κτίριο πιστεύει ότι αποκαθίσταται πλήρως εσωτερικά και εξωτερικά στα πρότυπα και το χαρακτήρα του αρχικού κτιρίου... με τις προϋποθέσεις λειτουργίας μιας σύγχρονης κατοικίας για τις σημερινές ανάγκες ζωής και εντάσσεται επιτυχώς στον ευρύτερο περιβάλλοντα χώρο αναβαθμίζοντας την γύρω περιοχή».

Το Δικαστήριο βασίζεται έτσι στην ανωτέρω τεχνική κρίση της Διοίκησης, επιβεβαιώνοντας ότι η προστασία των διατηρητέων κτιρίων δεν συγκρούεται κατ' ανάγκη με κάθε τροποποίηση ή διαρρύθμιση που επιχειρείται με σκοπό την εξυπηρέτηση λειτουργιών μίας σύγχρονης κατοικίας. Πράγματι, η προστασία των παραδοσιακών αυτών στοιχείων μπορεί να συμβαδίσει με εργασίες, οι οποίες, χωρίς να αναιρούν τα βασικά αρχιτεκτονικά, αισθητικά και ιστορικά χαρακτηριστικά του, αποβλέπουν στην εναρμόνισή του με τις σύγχρονες ανάγκες. Η συνύπαρξη μάλιστα των στόχων αυτών αποβαίνει συνήθως ευεργετική για τη διατήρηση στο διηνεκές των ανωτέρω στοιχείων του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει τέλος η κρίση ότι, αν και δεν επιτρέπεται κατ' αρχήν οι ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης του διατηρητέου να είναι ευνοϊκότεροι για τον ιδιοκτήτη από τους γενικώς ισχύοντες για την περιοχή, εντούτοις είναι θεμιτή παρέκκλιση αν κριθεί αναγκαία για την πραγματοποίηση του σκοπού της κήρυξης του κτιρίου ως διατηρητέου, όπως στην περίπτωση που επιδιώκεται η αποκατάσταση της αρχικής μορφής κτιρίου, το οποίο έχει ανεγερθεί υπό διαφορετικό καθεστώς όρων δόμησης. Πρόκειται αναμφίβολα για κρίση που προκύπτει από ενδοπεριβαλλοντική στάθμιση συμφερόντων η οποία αποβαίνει, εύλογα, υπέρ της προστασίας του διατηρητέου κτιρίου. Άλλωστε, η παρέκκλιση αποβαίνει, σε τελική ανάλυση, προς όφελος όχι μόνον του πολιτιστικού περιβάλλοντος αλλά και του οικιστικού

περιβάλλοντος, αφού η διασφάλιση αναλλοίωτων των βασικών αρχιτεκτονικών στοιχείων του διατηρητέου αποβλέπει και σε ποιοτικότερους όρους διαβίωσης των κατοίκων.

Σ.τ.Ε. 3420/2004, Τμ. Ε΄ (επτ.)

Πρόεδρος: *Κ. Μενουδάκος*, Αντιπρόεδρος

Εισηγητής: *Π. Πικραμμένος*, Σύμβουλος

Οικιστικό περιβάλλον. Ρυμοτομικά σχέδια. Προστασία διαθηκών και δωρεών. Αιτιολογία. Η γνωμοδότηση του οικείου Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου που προβλέπεται στο άρθρο 3 παρ. 2 του ν.δ/τος της 17.07.1923 για την έγκριση ή την τροποποίηση εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου πρέπει να μην αφίσταται από την εγκριτική ή τροποποιητική πράξη του σχεδίου περισσότερο από ένα εύλογο χρονικό διάστημα. Η πάροδος τρεισήμισι ετών δεν θεωρείται ότι παραβιάζει τον εύλογο χρόνο, λαμβανομένου υπόψη ότι οι αιτούντες δεν προβάλλουν ούτε προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου ότι επήλθε μεταβολή στην υφιστάμενη πραγματική κατάσταση, η οποία καθιστά ανεπίκαιρη τη σχετική γνωμοδότηση. Η τήρηση του τύπου της κοινοποίησης στους ενδιαφερόμενους ιδιοκτήτες των εντοπισμένων τροποποιήσεων τάσσεται επί ποινή ακυρότητας, η παράλειψη όμως της τηρήσεως του τύπου αυτού καλύπτεται με την υποβολή ενστάσεων από τους ενδιαφερομένους. Η πράξη για την τροποποίηση του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένη. Με τη διάταξη του άρθρου 109 παρ. 1 Συντ. ο συντακτικός νομοθέτης θέλησε να διασφαλίσει τις περιουσίες που δωρίζονται ή καταλείπονται με διατάξεις τελευταίας βούλησης υπέρ του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ. ή κοινωφελών εν γένει σκοπών από τις επεμβάσεις της νομοθετικής εξουσίας, οι οποίες θα μετέβαλαν τον προορισμό των περιουσιών αυτών, όχι όμως και να τις εξαιρέσει από την εφαρμογή μέτρων επιβαλλομένων βάσει γενικού νόμου από λόγους γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, διότι τέτοια εξαίρεση θα απέληγε σε αναγνώριση προνομίου, το οποίο δεν προκύπτει από την ανωτέρω συνταγματική διάταξη. Ωστόσο, οι πράξεις με τις οποίες λαμβάνονται μέτρα που πλήττουν την κοινωφελή λειτουργία που θέλησε ο δωρητής ή διαθέτης πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένες από την άποψη ότι το δημόσιο συμφέρον που επιδιώκεται με το ανωτέρω μέτρο δεν μπορεί να

ικανοποιηθεί με άλλο τρόπο. Είναι νομίμως αιτιολογημένη η προσβαλλόμενη τροποποίηση ρυμοτομικού σχεδίου, αφού προκύπτουν από αυτήν πλήρως οι πολεοδομικοί λόγοι που την υπαγόρευαν. Μειοψηφία. Απορρίπτεται η αίτηση ακυρώσεως.

Σχόλιο

Οκτώ σχεδόν δεκαετίες από τη συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιεχομένου και των όρων διαθήκης ή δωρεάς[7], ως προς τις διατάξεις τους υπέρ του Δημοσίου ή υπέρ κοινωφελούς σκοπού, και περισσότερο από έξι δεκαετίες από την πρώτη απόφαση του Σ.τ.Ε. για τα ζητήματα αυτά[8], εξακολουθούν να ανακύπτουν σημαντικά ερμηνευτικά προβλήματα[9]. Το Σ.τ.Ε. υιοθετεί τα τελευταία ιδίως χρόνια μία τεολογική - συστηματική ερμηνεία του άρθρου 109 παρ. 1 Συντ., η οποία τείνει ουσιαστικά να καταστεί «συσταλτική», προκειμένου να υπερβεί τις δυσχέρειες στις οποίες θα οδηγούσε για την εξυπηρέτηση του δημόσιου ή κοινωνικού συμφέροντος μία άκαμπτη και αυστηρή εμμονή στο γράμμα της διατάξεως. Παράλληλα όμως επιχειρεί, πράγμα ασφαλώς συχνά δύσκολο, να διαφυλάξει το ουσιώδες περιεχόμενό της. Ερμηνευτικό εργαλείο για την υπέρβαση των σημαντικών ερμηνευτικών προβλημάτων που ανακύπτουν εν προκειμένω αποτελεί η σύνθετη αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, η οποία κατοχυρώνεται, μετά την αναθεώρηση του 2001, ρητά στο άρθρο 25 παρ. 1 εδ. α΄ Συντ. Η αρχή αυτή επιβάλλει την εναρμόνιση, κατά το δυνατόν, των φιλελεύθερων και των κοινωνικών χαρακτηριστικών του πολιτεύματος και κατευθύνει τις σχετικές δικαιοκτικές και αξιακές σταθμίσεις στις οποίες προβαίνει ο εφαρμοστής του Συντάγματος[10].

Τρεις είναι οι αποφάσεις του Σ.τ.Ε. που δίνουν τον τόνο στη νεότερη νομολογία του. Η πρώτη είναι η πολυσυζητημένη Σ.τ.Ε. Ολομ. 400/1986 [11]. Με αυτή κρίθηκε ότι εντάσσονται στο κανονιστικό περιεχόμενο των διατάξεων του άρθρου 109 Συντ. και «οι ορισμοί που αφορούν τον τρόπο διαχείρισεως της διατεθείσης ή δωρηθείσης περιουσίας ή της περιουσίας του ιδρύματος το οποίο συνεστήθη για την επιδίωξη του σκοπού αυτού... Δεν είναι δυνατόν, όμως, κατά την έννοια των συνταγματικών αυτών διατάξεων, οι περιουσίες αυτές να εξαιρούνται από την εφαρμογή γενικών νομοθετικών μέτρων, τα οποία αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση του γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, και δη όταν περί της θεσπίσεως των μέτρων αυτών προνοεί το Σύνταγμα. Διότι μια τέτοια εξαίρεση θα απέληγε εις την προσβολή αυτού του συμφέροντος και την αναγνώριση ανεπιτρέπτου προνομίου, πράγμα που υπερακοντίζει

τη βούληση του συνταγματικού νομοθέτη».

Η δεύτερη είναι η Σ.τ.Ε. Ολομ. 2807/2002 [12]. Σύμφωνα με αυτή απαγορεύεται η μεταβολή των όρων της διαθήκης ή της δωρεάς που αφορούν στον τρόπο διοικήσεως και διαχειρίσεως της περιουσίας που διατίθεται υπέρ του δημοσίου ή υπέρ κοινωφελούς σκοπού, αφού οι ανωτέρω όροι «αποτελούν, μετά του κοινωφελούς σκοπού, ουσιώδες μέρος της βουλήσεως του δωρητή ή διαθέτη περιουσίας υπέρ του σκοπού αυτού». Κατ' εξαίρεση είναι δυνατόν να προβλέπεται από το νόμο ο διορισμός ως μελών στα Δ.Σ. των νοσοκομείων που έχουν συσταθεί με πράξη εν ζωή ή με διάταξη τελευταίας βουλήσεως, και μελών, πέραν των αναφερομένων από τις ιδρυτικές πράξεις. Προκειμένου, όμως, να είναι συνταγματικά θεμιτή μια τέτοια πρόβλεψη πρέπει να συντρέχουν *σωρευτικά* οι κάτωθι προϋποθέσεις : α) να επιδιώκεται συγκεκριμένος λόγος δημοσίου συμφέροντος, β) ο λόγος δημοσίου συμφέροντος να αποβλέπει στην εξυπηρέτηση σκοπών για τους οποίους προνοεί το Σύνταγμα, και γ) με τη συμμετοχή των μελών αυτών να παραμένει η πλειοψηφία για τη λήψη αποφάσεων στα κατά τις ιδρυτικές πράξεις μέλη του Δ.Σ. του νοσοκομείου.

Τέλος, η Σ.τ.Ε. 201/2004 [13] μπορεί να χαρακτηριστεί επίσης «διαμορφωτική». Το Δικαστήριο, προβαίνοντας εν προκειμένω σε τεολογική ερμηνεία του άρθρου 109 Συντ., κρίνει ότι «σε περίπτωση που καταλείπεται περιουσία ή γίνεται δωρεά για την εξυπηρέτηση ειδικού και συγκεκριμένου κοινωφελούς σκοπού σε ν.π.δ.δ. που έχει ήδη συσταθεί και λειτουργεί ως ν.π.δ.δ. για την εξυπηρέτηση ποικίλων και σημαντικών δημόσιων σκοπών, οι όροι που τίθενται στη διαθήκη ή τη δωρεά και δεν περιορίζονται στη διοίκηση και τη διαχείριση της συγκεκριμένης περιουσίας που καταλείπεται ή δωρίζεται αλλά αφορούν τον εν γένει τρόπο διοίκησης και ειδικότερα τη συγκρότηση των συλλογικών οργάνων διοίκησης του νομικού αυτού προσώπου δημοσίου δικαίου, δεν έχουν την προστασία του άρθρου 109 Συντ. και συνεπώς δεν είναι δεσμευτικοί για τη διοίκηση και τον νομοθέτη».

Εξάλλου, με την εξεταζόμενη απόφαση κρίνεται ότι με την ανωτέρω συνταγματική διάταξη ο συντακτικός νομοθέτης θέλησε να διασφαλίσει τις περιουσίες που δωρίζονται ή καταλείπονται με διατάξεις τελευταίας βούλησης υπέρ του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ. ή κοινωφελών εν γένει σκοπών από τις επεμβάσεις της νομοθετικής εξουσίας, οι οποίες θα μετέβαλαν τον προορισμό των περιουσιών αυτών, όχι όμως και να τις εξαιρέσει από την εφαρμογή μέτρων επιβαλλομένων βάσει γενικού νόμου από λόγους γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, διότι τέτοια εξαίρεση θα απέληγε σε αναγνώριση

προνομίου, το οποίο δεν προκύπτει από την ανωτέρω συνταγματική διάταξη. Ωστόσο, οι πράξεις με τις οποίες λαμβάνονται μέτρα που πλήττουν την κοινωφελή λειτουργία που θέλησε ο δωρητής ή διαθέτης πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένες από την άποψη ότι το δημόσιο συμφέρον που επιδιώκεται με το ανωτέρω μέτρο δεν μπορεί να ικανοποιηθεί με άλλο τρόπο.

Η υποχρέωση της Διοίκησης να αιτιολογεί ειδικά και εμπεριστατωμένα τις αποφάσεις της που μεταβάλουν το περιεχόμενο ή τους όρους διαθήκης ή δωρεάς, ως προς τις διατάξεις τους υπέρ του Δημοσίου ή υπέρ κοινωφελούς σκοπού, συνιστά αυτονόητη εν πολλοίς προϋπόθεση, η οποία προκύπτει από το «ελάχιστο αναγκαίο περιεχόμενο» του άρθρου 109 παρ. 1 Συντ. Κατά τον έλεγχο της σχετικής αιτιολογίας ο δικαστής οφείλει να συνεκτιμά ότι κάθε απόκλιση ή παρέκκλιση από το περιεχόμενο ή τους όρους των ανωτέρω διαθηκών ή δωρεών αποτελεί εξαίρεση από τον κανόνα του άρθρου 109 παρ. 1 Συντ. Πρέπει, επομένως, ο δικαστικός έλεγχος να είναι ιδιαίτερα αυστηρός και να περιλαμβάνει ιδίως: α) Τη διακρίβωση του συνταγματικού χαρακτήρα του συγκεκριμένου δημοσίου συμφέροντος που εξυπηρετεί η πράξη, β) την πρόδηλη υπεροχή του συγκεκριμένου δημοσίου συμφέροντος, που δικαιολογεί την προτεραιότητά του, γ) την προηγούμενη εξέταση από τη Διοίκηση εναλλακτικών μέτρων που θα ικανοποιούσαν το επιδιωκόμενο δημόσιο συμφέρον, δ) την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας.

Επιτακτικές ανάγκες που άπτονται της προστασίας του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένου του οικιστικού περιβάλλοντος, μπορούν να αποτελέσουν ασφαλώς λόγους δημοσίου συμφέροντος, οι οποίοι να δικαιολογούν αποκλίσεις από τους ορισμούς του άρθρου 109 παρ. 1 Συντ, ενόψει ιδίως των προβλέψεων των παρ. 1 και 2 του άρθρου 24 Συντ. Οι λόγοι αυτοί θα πρέπει όμως να θεμελιώνονται σε συγκεκριμένα πολεοδομικά κριτήρια, ενώ συγχρόνως η σχετική πράξη πρέπει να αιτιολογείται σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν.

Δεν είναι ασφαλώς εύκολο να σχηματίσει κανείς επαρκή εικόνα για την αιτιολογία μίας πράξεως που τροποποιεί το ρυμοτομικό σχέδιο και συγκρούεται με το προστατευτικό πλαίσιο που διαμορφώνει το άρθρο 109 παρ. 1 Συντ., χωρίς να γνωρίζει τις λεπτομέρειες του φακέλου της υπόθεσης. Επισημαίνεται ωστόσο ότι η ανάγκη ανέγερσης νηπιαγωγείου και αθλητικού κέντρου δεν αποτελεί εδώ, αφεαυτής, επαρκές στοιχείο για τη νομιμότητα της αιτιολογίας, αν δεν συνδυάζεται με άλλα στοιχεία που αφορούν πρωτίστως την ύπαρξη εναλλακτικών λύσεων. Είναι, τέλος,

χαρακτηριστικό ότι η εξεταζόμενη απόφαση περιλαμβάνει μειωψήφουσα άποψη την οποία υποστήριξε ένας Σύμβουλος. Σύμφωνα με αυτήν η προσβαλλόμενη πράξη περιέχει πλημμελή αιτιολογία, αφού προέχον κριτήριο για τη σχετική δέσμευση των επίμαχων χώρων ήταν το ιδιοκτησιακό καθεστώς τους και, ειδικότερα, το γεγονός ότι ανήκουν σε ιδρύματα. Όπως ορθά επισημαίνεται στην μειωψήφουσα άποψη το κριτήριο αυτό αντιστρατεύεται την υποχρέωση της Πολιτείας να προβαίνει, πριν από τη δέσμευση του χώρου, στην επιβαλλόμενη από το άρθρο 109 του Συντάγματος έρευνα και να χρησιμοποιεί σε έσχατη μόνο ανάγκη ακίνητα που υπάγονται στο ανωτέρω συνταγματικό καθεστώς.

Π.Ε. 274/2004, Τμ. Ε΄

[Πολεοδόμηση Καστοριάς]

Πρόεδρος: *Κ. Μενουδάκος*, Αντιπρόεδρος

Εισηγητής: *Κ. Κουσούλης*, Πάρεδρος

Οικιστικό περιβάλλον. Χωροταξικός σχεδιασμός. Βιώσιμη ανάπτυξη. Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου. Καστοριά. Από τις διατάξεις των άρθρων 24, 79 παρ. 8 και 106 παρ. 1 Συντ. προκύπτει ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός και ο έλεγχος της πολεοδόμησης ανατίθενται στην Πολιτεία, που οφείλει να θεσπίζει τις αναγκαίες ρυθμίσεις, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος, οι άριστοι δυνατοί όροι διαβίωσης του πληθυσμού και η οικονομική ανάπτυξη στο πλαίσιο της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Ουσιώδης όρος για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι τα ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια, με τα οποία τίθενται οι μακροπρόθεσμοι στόχοι της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Η Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) αποσκοπεί στον άμεσο έλεγχο της δόμησης και των χρήσεων γης σε περιοχές εκτός σχεδίου πόλης, προκειμένου να αποφεύγεται η άναρχη ανάπτυξή τους. Η πρόβλεψη χρήσης βιοτεχνίας και χονδρεμπορίου στην πόλη της Καστοριάς είναι νόμιμη.

Σημείωμα

Οι κρίσεις που περιλαμβάνουν τα Π.Ε. του Σ.τ.Ε. αποτελούν συχνά καθοδηγητικούς άξονες για τη Διοίκηση, ιδιαίτερα όταν αυτή επιχειρεί χωροταξικό σχεδιασμό. Από την άποψη αυτή, το εξεταζόμενο Π.Ε. είναι σημαντικό, γιατί εμπεριέχει και κωδικοποιεί τις βασικές αρχές στις οποίες θεμελιώνεται η σχετική νομολογία του Δικαστηρίου. Καθοδηγητική αρχή αναδεικνύεται εν προκειμένω η σύνθετη αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία, ενόψει της συνταγματικής της υπόστασης, κατευθύνει την ερμηνεία και την εφαρμογή των συναφών με τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό νομοθετικών διατάξεων. Ο ρόλος της νομολογίας του Σ.τ.Ε. αποδεικνύεται καθοριστικός στην εξειδίκευση και επεξεργασία της ανωτέρω συνταγματικής αρχής, ενόψει ιδίως και της συγκριτικά περιορισμένης ενασχόλησης της θεωρίας με αυτήν.

Ε.Α. 971/2004

Πρόεδρος: *Κ. Μενουδάκος*, Αντιπρόεδρος

Εισηγητής: *Π. Πικραμμένος*, Σύμβουλος

Πολιτιστικό περιβάλλον. Αρχαιότητες. Φυσικό περιβάλλον. Δάση. Εποικιστικές εκτάσεις. Λαυρεωτική. Οι διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 6 και 7 του ν. 3147/2003, οι οποίες αναφέρονται σε παραχωρηθείσες δημόσιες εποικιστικές εκτάσεις και ορίζουν ότι οι εκτάσεις αυτές εκφεύγουν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις,

της δασικής νομοθεσίας, είναι αμφισβητούμενης συνταγματικότητας. Ενόψει αφενός του γεγονότος ότι η ευρύτερη περιοχή όπου βρίσκεται η επίμαχη αποτελεί κηρυγμένο αρχαιολογικό χώρο και τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και αφετέρου της ανάγκης αποτροπής αλλοίωσης του εν λόγω φυσικού περιβάλλοντος από τις εργασίες για την ανέγερση μεγάλου μεγέθους συγκροτήματος κατοικιών, επιβάλλεται η αναστολή εκτέλεσης αφενός της απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού που εγκρίνει την ανέγερση συγκροτήματος παραθεριστικών κατοικιών και αφετέρου της απόφασης της Α/θμιας Επιτροπής Επίλυσης Δασικών Αμφισβητήσεων, με την οποία κρίθηκε ότι η ανωτέρω έκταση δεν έχει δασικό χαρακτήρα. Δεκτή η αίτηση αναστολής εκτέλεσης.

Σημείωμα

Η αρχή της πρόληψης, η οποία θεμελιώνεται στο άρθρο 24 παρ. 1 Συντ. και στο άρθρο 174 παρ. 2 ΣυνθΕΚ, επιβάλλει στο κράτος να λαμβάνει συγκεκριμένα μέτρα για την αποτροπή της βλάβης του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να γίνει δεκτό ότι εντάσσεται ουσιαστικά και η λειτουργία της αιτήσεως αναστολής εκτέλεσης ενώπιον του Σ.τ.Ε. στις υποθέσεις που αφορούν το περιβάλλον. Το ανωτέρω ένδικο βοήθημα εξειδικεύει αφενός το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας (άρθρο 20 παρ. 1 Συντ.) και αφετέρου την προστασία του περιβάλλοντος (άρθρο 24 παρ. 1 Συντ.), ιδιαίτερα δε την υποχρέωση λήψης προληπτικών μέτρων αλλά και την ομόλογη αρχή της προφύλαξης. Επιπλέον, συνιστά ειδικότερη όψη της υποχρέωσης των κρατικών οργάνων να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων (άρθρο 25 παρ. 1 Συντ.). Υπό το πρίσμα της συναγωνιστικής λειτουργίας των επιμέρους αυτών συνταγματικών κανόνων πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο δικαστής είναι υποχρεωμένος να ασκεί αυστηρό έλεγχο νομιμότητας και να χορηγεί αναστολή εκτέλεσης στις περιπτώσεις που κρίνει ότι η προσβαλλόμενη πράξη της Διοικήσεως μπορεί να προκαλέσει σοβαρή βλάβη σε περιβαλλοντικά αγαθά, ενώ συγχρόνως τίθενται σοβαρά ζητήματα για τη νομιμότητά της.

Στην εξεταζόμενη περίπτωση το Δικαστήριο αρκείται ουσιαστικά στη συνδρομή τριών στοιχείων, τα οποία το οδηγούν στην αποδοχή της σχετικής αιτήσεως αναστολής εκτέλεσης: α) Η βλάβη που θα υποστεί το περιβάλλον από την εκτέλεση των πράξεων και την ανέγερση «μεγάλου μεγέθους συγκροτήματος κατοικιών», β) τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής της Λαυρεωτικής, η οποία περιλαμβάνει σημαντικά περιβαλλοντικά αγαθά, τόσο πολιτιστικά όσο και φυσικά, και γ) η «αμφισβητούμενη συνταγματικότητα» των κρίσιμων διατάξεων στις οποίες θεμελιώθηκε η επίδικη απόφαση της Α/θμιας Ε.Ε.Δ.Α. που χαρακτήρισε ως μη δασική την έκταση αυτή. Η τελική κρίση του Δικαστηρίου φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, αυστηρή. Η απλή πιθανολόγηση για την τελεσφόρηση της αιτήσεως ακυρώσεως αποβαίνει εν προκειμένω υπέρ του περιβάλλοντος. Το Δικαστήριο προτιμά εδώ να θυσιάσει το συμφέρον της εταιρίας για την ταχεία κατασκευή του ανωτέρω έργου από μία πιθανή και ανεπίστρεπτη βλάβη του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Η επιλογή αυτή είναι, άλλωστε, γενικότερο χαρακτηριστικό των σχετικών σταθμίσεων στις οποίες προβαίνει το Σ.τ.Ε. όταν διακυβευόμενο αγαθό είναι το περιβάλλον.

[1] Βλ. ιδίως τη μονογραφία του *Ανδ. Παπαπετρόπουλου*, *Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων στην ευρωπαϊκή και στην ελληνική έννομη τάξη*, 2003.

[2] Βλ., αντί άλλων, *Μ. Χαϊνταρλή*, *Το νομικό καθεστώς των οχλουσών εγκαταστάσεων. Όψεις του Δικαίου του Περιβάλλοντος*, 1999, ιδίως σ. 55 επ.

[3] Από την πρόσφατη νομολογία βλ. ενδεικτικά Σ.τ.Ε. 258/2004 Ολομ., 3262/2003, 3056/2003. Οι αποφάσεις αυτές παρουσιάζονται και σχολιάζονται από τον *Απ. Παπακωνσταντίνου*, *Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για το περιβάλλον*, στον δικτυακό τόπο *Νόμος και Φύση* 2004/II (Μάρτιος 2004) και 2004/I (Φεβρουάριος 2004).

[4] Για τις διατάξεις αυτές και γενικότερα για το περιβαλλοντικό Σύνταγμα βλ. ιδίως *Γ. Παπαδημητρίου*, *Το περιβαλλοντικό Σύνταγμα. Θεμελίωση, περιεχόμενο και λειτουργία*, *Νόμος και Φύση*, τ. 1 (1994), σ. 375 επ.

[5] Από την πρόσφατη νομολογία βλ. ενδεικτικά Π.Ε. 92/2004, 43/2004, 11/2004. Τα ανωτέρω Πρακτικά Επεξεργασίας παρουσιάζονται και σχολιάζονται από τον *Απ. Παπακωνσταντίνου* στον δικτυακό τόπο *Νόμος και Φύση*: www.nomosphysis.org.gr, *Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας*, 2004/II (Μάρτιος 2004).

[6] Πρβλ. *Κ. Μενουδάκου*, *Η αναθεώρηση του Συντάγματος και η βιώσιμη ανάπτυξη*, στο συλλογικό έργο: *Γ. Παπαδημητρίου* (επιμ.), *Το άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του*, 2002, σ. 38, ο οποίος σημειώνει ότι «η συνολική θεώρηση της

νομολογίας όλων των σχηματισμών του οδηγεί στο συμπέρασμα ότι σε ορισμένες περιπτώσεις το δικαστήριο πραγματικά έχει υπερβεί τα επιτρεπτά όρια του δικαστικού ελέγχου, άλλες όμως φορές αυτοπεριορίστηκε υπερβολικά». Βλ. ακόμη *Μ. Πικραμένου*, Διαχείριση απορριμμάτων, στο συλλογικό έργο: *Γ. Γιαννακούρου/Θ. Οικονόμου/Ν.-Κ. Χλέπας*, Διαχείριση απορριμμάτων, 2004, σ. 100, όπου, αναφερόμενος στη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου, σημειώνει εύστοχα: «Δεν έλειψαν βεβαίως και οι υπερβολές, ιδίως στη νομολογία του Ε΄ Τμήματος, οι οποίες δεν είναι ικανές να “αμαυρώσουν” τη συνολική προσφορά του Συμβουλίου της Επικρατείας, αν αναλογισθεί κανείς το επίπεδο της πολιτικής και διοικητικής πρακτικής που επικρατούσε για πολλές δεκαετίες σε συναφή ζητήματα, έχοντας υποθηκώσει το περιβάλλον που ζούμε και αναπνέουμε». Πρβλ. σχετικά και *Απ. Παπακωνσταντίνου*, Το άρθρο 24 του Συντάγματος ως πεδίο νομικο-πολιτικής έντασης στην πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, *Νόμος και Φύση*, τ. 3 (1997), σ. 573 επ.

[7] Η σχετική συνταγματική προστασία προβλέπεται ήδη στις διατάξεις του άρθρου 20 του Συντάγματος του 1927 και επαναλαμβάνεται στο άρθρο 106 του Συντάγματος του 1952. Η ίδια ρύθμιση περιλαμβάνεται και στα δικτατορικά «Συντάγματα» του 1968 και του 1973 (άρθρο 22).

[8] Σ.τ.Ε. Ολομ. 795/1940. Η εν λόγω απόφαση καθώς και η μεταγενέστερη Σ.τ.Ε. 97/1942 αποδείχθηκαν κυριολεκτικά «καθοδηγητικές» για τη μετέπειτα νομολογία του Δικαστηρίου. Βλ. ιδίως Σ.τ.Ε. 751/1949, 1133/1957, 1310/1983, 400/1986 Ολομ., 1158/1988, 1615/1989, 819/1990, 1718/1990, 2697/1990, 4/1991, 1463/1991, 188/1992, 2519/1997, 3183/1997, 3861/1997, 2647/1998 κ.ά.

[9] Βλ. *Απ. Παπακωνσταντίνου*, Παρατηρήσεις στη Σ.τ.Ε. 2807/2002 (Ολομ.), *ΤοΣ* 2002, σ. 727 επ.

[10] Βλ. *Απ. Παπακωνσταντίνου*, Κοινωνική δημοκρατία και κοινωνικό κράτος δικαίου κατά το άρθρο 25 του Συντάγματος, διδ. διατρ., υπό έκδοση.

[11] Βλ. ενδεικτικά *Ν. Αλιβιζάτου*, Σχόλιο, σε: *Β. Ρώτη*, Νομικά κείμενα, 1989, σ. 467 επ., *Χ. Ανθόπουλου*, Η προστασία της υγείας ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα, σε: *του ιδίου*, Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, 2001, σ. 192 επ., *Θ. Αραβανή*, Τα άρθρα 21 παρ. 3 και 109 του Συντάγματος, *ΤοΣ* 1987, σ. 480 επ., *Φ. Βεγλερή*, Επίμετρο στο ζήτημα της συνταγματικής προστασίας των ιδιωτικών κοινωφελών ιδρυμάτων (ΣΕ 400/1986), *ΤοΣ* 1987, σ. 501 επ., *Ε. Βενιζέλου*, Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων, 1990, σ. 100 επ., *Πρ. Δαγτόγλου*, Δημόσιο συμφέρον και Σύνταγμα, *ΤοΣ* 1986, σ. 425 επ., *Σ. Μανωλκίδη*, Η νομική φύση του δικαιώματος στην υγεία και η τυπική ισοδυναμία των συνταγματικών διατάξεων: αν ακόμη σχόλιο με αφορμή τη Σ.τ.Ε. 400/1986 (Ολ.), *ΔκΠ*, τ. 17-18 (1990), σ. 200 επ., *Π. Παυλόπουλου*, Δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των

νόμων ή δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας του Συντάγματος;, ΝοΒ 1988, σ. 26 επ., 29 επ., *Ι. Σαρμά*, Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας., ό.π, σ. 205 επ.

[12] Δημοσιευμένη στο: ΤοΣ 2002, σ. 721, με Παρατηρήσεις *Απ. Παπακωνσταντίνου*, σ. 727-749.

[13] Δημοσιευμένη στο: ΕΔΔΔΔ 2004, σ. 567, με Παρατηρήσεις *Απ. Παπακωνσταντίνου*, σ. 571-573.

Σ.τ.Ε. 2175/2004, Ολομέλεια

Πρόεδρος: *Χ. Γεραρής*

Εισηγητής: *Π. Πικραμμένος*, Σύμβουλος

Πολιτιστικό περιβάλλον. Αρχαιότητες. Σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία. Διεθνές δίκαιο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σύμβαση Γρανάδας. Σύμβαση Λονδίνου. Αρχή αμεροληψίας. Σύμβαση των Παρισίων. Ακυρωτικός έλεγχος. Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Το γεγονός της συνδρομής στο ίδιο πρόσωπο των ιδιοτήτων του μέλους του Δ.Σ. του Οργανισμού Ανεγέρσεως του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως και του μέλους του ΚΑΣ δεν επαρκεί για να θεμελιώσει υπόνοιες ως προς το αμερόληπτο της κρίσεώς του κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του ως μέλους του ΚΑΣ. Η έκδοση απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού, με την οποία εγκρίνεται η εκτέλεση έργου επί ή πλησίον αρχαίων, συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την εκτέλεση του έργου αυτού, πρέπει δε κατά την έκδοσή της ο Υπουργός Πολιτισμού να έχει υπόψη του όλες τις παραμέτρους σχετικά με τις επιπτώσεις από την κατασκευή του στα αγαθά τα οποία εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του. Η ανωτέρω απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των πράξεων εκείνων, πριν από την έκδοση των οποίων είναι απαραίτητη η σύνταξη μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Νόμιμη η αιτιολογία της απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού με την οποία εγκρίθηκε η μελέτη ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακροπόλεως.

Μειοψηφία. Δεν εξετάζεται αυτεπαγγέλτως λόγος ακυρώσεως περί αναρμοδιότητας γνωμοδοτικού οργάνου. Μειοψηφία. Απορρίπτεται η αίτηση ακυρώσεως.

Σχόλιο

Η απόφαση αυτή είναι η τελευταία μίας σειράς αποφάσεων της Ολομέλειας του Σ.τ.Ε. για τη νομιμότητα των πράξεων που αφορούν τη δημιουργία του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως[1]. Οι εν λόγω αποφάσεις παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ενόψει ιδίως του γεγονότος ότι οι σχετικές σταθμίσεις που περιλαμβάνουν είναι κατά βάση «ενδοπεριβαλλοντικές», πραγματοποιούνται δηλαδή μεταξύ διακυβευόμενων περιβαλλοντικών αγαθών. Οι σταθμίσεις αυτές διαξάγονται επομένως στο «εσωτερικό» της περιβαλλοντικής προστασίας και, ειδικότερα, της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Στις ανωτέρω αποφάσεις αποτυπώνονται, επίσης, με αρκετή καθαρότητα, οι διαβαθμίσεις στις αντιλήψεις που επικρατούν στους κόλπους του Δικαστηρίου για το περιεχόμενο της προστασίας αυτής.

Μεταξύ των διακυβευόμενων συμφερόντων κρίσιμο ρόλο διαδραματίζει εν προκειμένω το δημόσιο συμφέρον που εξυπηρετεί η δημιουργία του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως. Τούτο προκύπτει, άλλωστε, και από το σκεπτικό της προγενέστερης Σ.τ.Ε. Ολομ. 3279/2003[2], σύμφωνα με την οποία «το έργο [νέο Μουσείο Ακρόπολης] αποσκοπεί και αυτό στην προστασία, την προαγωγή και την ανάδειξη αγαθών του πολιτισμού. Ειδικότερα, αποσκοπεί αφενός στην προστασία και ανάδειξη των αρχαιοτήτων (κατάλοιπα οικισμού), που ανευρέθησαν στον χώρο και πρέπει να στεγασθούν για να αποφύγουν τη φυσική φθορά, και αφετέρου στην ανάδειξη των αρχαιοτήτων της Ακροπόλεως, οι οποίες αποτελούν στοιχεία της παγκοσμίου κληρονομιάς».

Το ανωτέρω δημόσιο συμφέρον φαίνεται ότι λειτούργησε ως καταλύτης σε ορισμένες από τις κρίσεις του Δικαστηρίου που περιλαμβάνονται στη Σ.τ.Ε. Ολομ. 2175/2004, ιδιαίτερα εκείνες που μπορεί να χαρακτηριστούν ως «οριακές». Πρόκειται πρωτίστως για την κρίση του σύμφωνα με την οποία η συνδρομή στο ίδιο πρόσωπο των ιδιοτήτων του μέλους του Δ.Σ. του Οργανισμού Ανεγέρσεως του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως και του μέλους του ΚΑΣ δεν επαρκεί για να θεμελιώσει υπόνοιες ως προς το αμερόληπτο της κρίσεώς του κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του ως μέλους του ΚΑΣ. Χαρακτηριστική είναι ακόμη η κρίση του Δικαστηρίου ότι δεν εξετάζεται αυτεπαγγέλτως λόγος ακυρώσεως περί αναρμοδιότητας γνωμοδοτικού οργάνου[3]. Η επίδραση του ανωτέρω δημοσίου συμφέροντος αποτυπώνεται, εξάλλου, και σε ορισμένες από τις σκέψεις της πλειοψηφίας του Δικαστηρίου για τη νομιμότητα της

αιτιολογίας της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης. Με έρεισμα τις σκέψεις αυτές, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η εν λόγω απόφαση δεν αντίκειται στο άρθρο 24 Συντ. ούτε στις διατάξεις του διεθνούς δικαίου που αφορούν την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και έχουν εφαρμογή στην εθνική έννομη τάξη, όπως είναι η Σύμβαση της Γρανάδας και οι Συμβάσεις των Παρισίων του 1954 και του 1972.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν, τέλος, αφενός ο ορισμός της έννοιας του πολιτιστικού περιβάλλοντος που υιοθετείται («τα μνημεία και τα λοιπά πολιτιστικά αγαθά που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους την εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας»), και αφετέρου η κρίση για το περιεχόμενο της συνταγματικής προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, που εν προκειμένω ταυτίζεται ουσιαστικά με το κανονιστικό περιεχόμενο της αρχής της περιβαλλοντικής αειφορίας η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 24 παρ. 1 Συντ. («διατήρηση των εν λόγω πολιτιστικών στοιχείων στο διηνεκές»)[4].

Σ.τ.Ε. 2569/2004, Τμ. Ε΄

Πρόεδρος: Κ. Μενουδάκος, Αντιπρόεδρος

Εισηγητής: Αθ. Ράντος, Σύμβουλος

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Αιολικά πάρκα. Δάση. Άδεια εγκατάστασης αιολικού σταθμού σε περιοχή για την οποία έχει εκδοθεί μεγάλος αριθμός παρόμοιων αδειών ή εκκρεμεί, για τον ίδιο σκοπό, μεγάλος αριθμός αιτήσεων, χορηγείται μόνον εάν έχει προηγηθεί η σύνταξη των κατά τα άρθρα 7 και 8 του ν. 2742/1999 Ειδικών ή Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ή ο χαρακτηρισμός της περιοχής ως Περιοχής Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων, σύμφωνα με το άρθρο 10 του νόμου αυτού. Έως ότου ολοκληρωθεί η διαδικασία αυτή, η χορήγηση της αδείας εγκατάστασης επιτρέπεται μόνον εάν έχει προηγηθεί σε επίπεδο νομού ή σχετικώς ευρείας διοικητικής περιφέρειας σχετική συνολική μελέτη. Η εγκατάσταση αιολικού σταθμού σε δασική έκταση είναι δυνατή μόνον εάν έχει προηγουμένως κριθεί αιτιολογημένα ότι η ικανοποίηση των συγκεκριμένων αναγκών που επιδιώκεται υπερτερεί της ανάγκης διαφύλαξης της δασικής βλάστησης και ότι δεν υφίσταται τρόπος ικανοποίησης των αναγκών χωρίς αλλοίωση της μορφής εκτάσεων με δασικό χαρακτήρα. Δεκτή η αίτηση ακυρώσεως.

Σχόλιο

Το ζήτημα της εγκατάστασης και λειτουργίας σταθμών παραγωγής ηλεκτρισμού με χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Α.Π.Ε.) και, ειδικότερα, αιολικής ενέργειας απασχολεί την τελευταία ιδίως δεκαετία τη θεωρία[5] και τη νομολογία[6]. Η παραγωγή ηλεκτρισμού από τις εν λόγω πηγές αποτελεί, άλλωστε, ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο στην Ελλάδα[7]. Η ρύθμιση για τις Α.Π.Ε. χαρακτηρίστηκε, όπως συμβαίνει συχνά με διατάξεις οι οποίες αφορούν καινοφανή ζητήματα, από σημαντικές ελλείψεις και αντιφάσεις.

Κατά τη διάρκεια των ετών που ακολούθησαν σημειώθηκε, ωστόσο, αξιοσημείωτη πρόοδος. Ειδικότερα, το νομοθετικό πλαίσιο κατέστη σταδιακά πληρέστερο και αποτελεσματικότερο. Για την εξέλιξη αυτή συνέβαλαν οι εξής κυρίως παράγοντες: α) Η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι το σημερινό ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας, το οποίο βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά στη χρήση του λιγνίτη και του πετρελαίου, συνιστά τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη, ενώ, παράλληλα, υποβαθμίζει ολοένα περισσότερο το φυσικό περιβάλλον. β) Η ανάδειξη και ενίσχυση του κανονιστικού περιεχομένου των συνταγματικών αρχών της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες επιβάλλουν ευρύτερη αξιοποίηση των Α.Π.Ε. Επισημαίνεται, μάλιστα, ότι η αρχή της αειφορίας περιλήφθηκε ήδη ρητά στο συνταγματικό κείμενο (άρθρο 24 παρ. 1 εδ. β΄ Συντ.). γ) Η τάση απελευθέρωσης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και η κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου στο πεδίο αυτό. δ) Η θέσπιση κανόνων του ενωσιακού[8] και του διεθνούς δικαίου[9], οι οποίοι επιβάλλουν τη λήψη άμεσων μέτρων για τη μείωση των καταστρεπτικών για το περιβάλλον εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και άλλων στοιχείων που είναι υπεύθυνα για το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Η αρχή της περιβαλλοντικής αειφορίας συνδέεται ασφαλώς στενά με τις Α.Π.Ε. Η εν λόγω θεμελιώδης αρχή του «περιβαλλοντικού Συντάγματος»[10], στο μέτρο που περιλαμβάνει την υποχρέωση διασφάλισης του περιβαλλοντικού κεφαλαίου και αποτροπής της εξάντλησης των περιβαλλοντικών αγαθών[11], εναρμονίζεται απόλυτα με την αξιοποίηση και, μάλιστα, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, των Α.Π.Ε. Στο πλαίσιο αυτό, ειδικότερα, ο κοινός νομοθέτης έχει υποχρέωση να λαμβάνει μέτρα για την ευρύτερη αξιοποίησή τους, γεγονός το οποίο οδηγεί σε αντίστοιχη μείωση της συμμετοχής των ρυπογόνων πηγών ενέργειας στο συνολικό ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας. Επιπλέον, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να καταργήσει ή να απομειώσει αυθαίρετα το νομοθετικό καθεστώς για την ανάπτυξη και επέκταση των Α.Π.Ε. ως εναλλακτικών μορφών παραγωγής ενέργειας. Η τελευταία αυτή αντίληψη συμβαδίζει,

εξάλλου, σαφώς με τη θεωρία του «περιβαλλοντικού κεκτημένου», στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται.

Η αξιοποίηση, συνεπώς, των Α.Π.Ε., στο μέτρο που αποτελεί μορφή προστασίας (ή, ακριβέστερα, περιορισμού της βλάβης) του περιβάλλοντος, συνιστά δομικό στοιχείο της αρχής της αειφορίας[12]. Από την άποψη αυτή, η επέκταση της χρήσης των Α.Π.Ε. αποτελεί λόγο δημοσίου συμφέροντος, τον οποίο οφείλει η Πολιτεία να επιδιώκει. Ο λόγος αυτός δημοσίου συμφέροντος, εξάλλου, είναι δυνατόν να δικαιολογήσει περιορισμούς στην ατομική ελευθερία, ενώ συγχρόνως προσλαμβάνει τον χαρακτήρα «δημόσιας ωφέλειας», η οποία καθιστά επιτρεπτή την απαλλοτρίωση ιδιοκτησιών σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 17 Συντ.

Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι η αρχή της αειφορίας διαμορφώνει το κανονιστικό πλαίσιο, εντός του οποίου διεξάγονται οι συναφείς δικαιοκτικές και αξιακές σταθμίσεις στις περιπτώσεις εκείνες όπου η αξιοποίηση των Α.Π.Ε. συγκρούεται με ορισμένα περιβαλλοντικά αγαθά, όπως είναι για παράδειγμα η προστασία των δασών ή των οπτικών πόρων. Είναι, έτσι, σαφές ότι η επίλυση της ανωτέρω «ενδοπεριβαλλοντικής» σύγκρουσης προϋποθέτει σειρά επιμέρους αξιακών σταθμίσεων[13] με βασικό γνώμονα την ανωτέρω συνταγματική αρχή[14].

Στην εξεταζόμενη περίπτωση, το Σ.τ.Ε. επιλύει ουσιαστικά τέτοιες «ενδοπεριβαλλοντικές» συγκρούσεις, προβαίνοντας, αν και όχι πάντοτε με την ίδια μεθοδολογική καθαρότητα, σε σταθμίσεις των διακυβευόμενων περιβαλλοντικών αγαθών. Το Δικαστήριο φαίνεται πάντως ότι, προκειμένου να επιλύσει τις σχετικές συγκρούσεις, ανάγεται ουσιαστικά στην περίπτωση αυτή αποκλειστικά στο κανονιστικό πλαίσιο που διαμορφώνει η αρχή της περιβαλλοντικής αειφορίας (άρθρο 24 Συντ.) και όχι σε εκείνο που αρθρώνει η ευρύτερη αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης. Δεν είναι από την άποψη αυτή τυχαίο ότι ουδεμία αναφορά πραγματοποιείται στη σχολιαζόμενη απόφαση στη σύνθετη αυτή συνταγματική αρχή, η οποία, όπως έχει κριθεί, επιτάσσει το συγκερασμό της προστασίας του περιβάλλοντος, από τη μία πλευρά, και των απαιτήσεων της εθνικής οικονομίας και της οικονομικής ελευθερίας, από την άλλη[15]. Στο πλαίσιο αυτής της αρχής, η κρατική εξουσία οφείλει, κατά τη λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος, «να σταθμίζει άλλους παράγοντες αναγόμενους στο γενικότερο εθνικό και δημόσιο συμφέρον, όπως είναι εκείνοι που σχετίζονται με τους σκοπούς της οικονομικής ανάπτυξης, της αξιοποίησης του εθνικού πλούτου, της ενισχύσεως της περιφερειακής αναπτύξεως και της εξασφάλισης εργασίας στους πολίτες»[16]. Σκοπούς, δηλαδή, που κατεξοχήν επιδιώκονται με την αξιοποίηση των Α.Π.Ε.

Υπό τους όρους αυτούς, ήταν εν πολλοίς αναμενόμενο η σχετική

«ενδοπεριβαλλοντική» στάθμιση που πραγματοποιεί το Δικαστήριο να αποβεί εν προκειμένω σε βάρος των Α.Π.Ε. Έτσι, παρόλο που κρίνεται ότι η εγκατάσταση αιολικών σταθμών «υπαγορεύεται από λόγους δημοσίου συμφέροντος αναγομένους στην προώθηση της παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, κατά τρόπο ολιγώτερο βλαπτικό για το φυσικό περιβάλλον», οι κρίσεις του Σ.τ.Ε. οδηγούν ουσιαστικά σε δραστικό περιορισμό της αξιοποίησης των Α.Π.Ε. Τίθεται, έτσι, ως αναγκαία προϋπόθεση για την αδειοδότηση αιολικού σταθμού η προηγούμενη σύνταξη Ειδικών ή Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, σύμφωνα με τα άρθρα 7 και 8 του ν. 2742/1999, ή ο χαρακτηρισμός της περιοχής, κατά το άρθρο 10 του νόμου αυτού, ως Περιοχής Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων. Εάν, ωστόσο, δεν έχουν συνταχθεί τέτοια σχέδια ή δεν έχει πραγματοποιηθεί ο ανωτέρω χαρακτηρισμός της περιοχής, η άδεια εγκατάστασης χορηγείται μόνον αν έχει προηγηθεί σε επίπεδο νομού ή ευρείας διοικητικής περιφέρειας συνολική μελέτη^[17]. Σύμφωνα με τη σχετική κρίση του Δικαστηρίου, η εν λόγω μελέτη πρέπει να συνεκτιμά τόσο τις ενεργειακές ανάγκες όσο και, «προεχόντως», τις επιπτώσεις στην περιοχή από την εγκατάσταση των ανεμογεννητριών.

Η μόνη ίσως «παραχώρηση» προς όφελος των αιολικών σταθμών που αναγνωρίζει το Δικαστήριο είναι η δυνατότητα εγκατάστασής τους σε δασικές εκτάσεις. Προϋπόθεση είναι, όμως, να πραγματοποιείται με «τη μεγαλύτερη δυνατή φειδώ, και αφού προηγουμένως κριθεί αιτιολογημένα ότι η ικανοποίηση των συγκεκριμένων αναγκών που επιδιώκεται με την επέμβαση υπερτερεί της ανάγκης διαφυλάξεως της δασικής βλάστησης και ότι δεν υφίσταται τρόπος ικανοποίησης των αναγκών χωρίς αλλοίωση της μορφής εκτάσεων με δασικό χαρακτήρα». Οι ανωτέρω προϋποθέσεις είναι ασφαλώς εύλογες και υπακούουν στη λογική που διέπει την αρχή της αναλογικότητας και των κριτηρίων της. Προοπτικά κρίσιμο ζήτημα θα είναι, ωστόσο, το ακριβές περιεχόμενο που θα προσδώσει το Σ.τ.Ε. στις ανωτέρω «ενδοπεριβαλλοντικές» και μη σταθμίσεις, καθώς και η εφαρμογή των κριτηρίων της αναλογικότητας. Η απάντηση εξαρτάται, ασφαλώς, από τη γενικότερη εξέλιξη της περιβαλλοντικής νομολογίας του, αλλά και με τη διάθεση που θα επιδείξει η Διοίκηση για τη συμμόρφωσή της στις ανωτέρω προϋποθέσεις, προβαίνοντας ιδίως σε επαρκή τεκμηρίωση της αιτιολογίας που συνοδεύει τις σχετικές αδειοδοτήσεις σταθμών Α.Π.Ε.

Σ.τ.Ε. 2305/2004, Τμ. Ε΄

Πρόεδρος: Ι. Μαρή, Σύμβουλος

Εισηγητής: Π. Πικραμμένος, Σύμβουλος

Δάση. Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης (άρθρο 20 παρ. 2 Συντ.). Η προηγούμενη ακρόαση του διοικουμένου επιβάλλεται όταν το διοικητικό μέτρο συνδέεται κατά την πρόβλεψη του νόμου με υπαίτια συμπεριφορά του προσώπου εναντίον του οποίου λαμβάνεται. Η διάταξη του άρθρου 29 του ν. 2081/1992, η οποία προβλέπει διοικητική ποινή προστίμου σε περίπτωση εκχέρσωσης, υλοτόμησης ή καλλιέργειας εκτάσεως που κηρύχθηκε αναδασωτέα, συνάπτεται με υποκειμενική συμπεριφορά του προσώπου. Συνεπώς, πριν από την επιβολή της επιβάλλεται προηγούμενη ακρόαση του ενδιαφερομένου. Δεκτές η αίτηση αναιρέσεως και η έφεση.

Σχόλιο

Το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης του διοικουμένου αποτελεί αναμφίβολα μία από τις σημαντικότερες εγγυήσεις του κράτους δικαίου[18]. Το δικαίωμα αυτό, το οποίο κατοχυρώνεται σε συνταγματικό επίπεδο στο άρθρο 20 παρ. 2 Συντ. και σε νομοθετικό επίπεδο στο άρθρο 6 ΚωδΔιοικΔιαδ, συνίσταται στη δυνατότητα του ενδιαφερομένου να εκθέσει στα αρμόδια διοικητικά όργανα τις απόψεις του πριν από ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται από τα όργανα αυτά σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του. Είναι, εξάλλου, σαφές ότι στο δικαίωμα αυτό του διοικουμένου αντιστοιχεί υποχρέωση της Διοικήσεως, αφενός μεν να καλεί τον ενδιαφερόμενο σε εύλογο χρονικό διάστημα πριν από την ενέργεια ή το μέτρο, προκειμένου αυτός να εκθέσει τις απόψεις του, αφετέρου δε να λαμβάνει υπόψη της τις απόψεις του διοικουμένου.

Το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης έχει νόημα μόνον όταν ο νόμος καταλείπει στη Διοίκηση περιθώρια διακριτικής ευχέρειας, δηλαδή εκτίμησης τόσο ως προς το εάν πρέπει να επιβληθεί το δυσμενές για τον διοικούμενο μέτρο όσο και ως προς τον χρόνο, τον τρόπο και το ακριβές περιεχόμενο του ληπτέου μέτρου. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι, ενόψει της συνταγματικής κατοχύρωσης του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου και, κυρίως, της αυστηρής διατύπωσης της διατάξεως του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. («Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του»), καθώς και της ιδιαίτερης «προνομιακής» σχέσης του ανωτέρω δικαιώματος με την αρχή του κράτους δικαίου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς το εάν η Διοίκηση

διαθέτει περιθώρια εκτίμησης, συντρέχει υποχρέωσή της να καλέσει τον ενδιαφερόμενο σε προηγούμενη ακρόαση.

Η σχετική νομολογία του Σ.τ.Ε. είναι μάλλον περιοριστική για το δικαίωμα αυτό[19]. Δεν ελλείπουν, ωστόσο, παραδείγματα μίας σαφώς πιο φιλελεύθερης στάσης. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η εξεταζόμενη Σ.τ.Ε. 2305/2004. Με αυτή κρίνεται εύλογα ότι η διάταξη του άρθρου 29 του ν. 2081/1992, η οποία προβλέπει την επιβολή διοικητικής ποινής προστίμου σε περίπτωση εκχέρσωσης, υλοτόμησης ή καλλιέργειας εκτάσεως που κηρύχθηκε αναδασωτέα, συνάπτεται με υποκειμενική συμπεριφορά του προσώπου. Συνεπώς, πριν από την επιβολή του ανωτέρω διοικητικού μέτρου επιβάλλεται προηγούμενη ακρόαση του ενδιαφερομένου[20].

Σ.τ.Ε. 2202/2004, Τμ. Ε΄

Πρόεδρος: Ι. Μαρή, Σύμβουλος

Εισηγητής: Αθ. Ράντος, Σύμβουλος

Οικιστικό περιβάλλον. Οικοδομικές άδειες. Αναστολή εκδόσεως. Δικαίωμα Ιδιοκτησίας. Κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 40, 159 παρ. 2 Κ.Β.Π.Ν. και 4 παρ. 6 Γ.Ο.Κ., οι οποίες ρυθμίζουν διαφορετικές περιπτώσεις αναστολής έκδοσης οικοδομικών αδειών και θεσπίζουν αυτοτελείς διαδικασίες, επιτρέπεται, εφόσον συντρέχουν παράλληλα ή διαδοχικά οι νόμιμες προϋποθέσεις εφαρμογής τους, η διαδοχική επιβολή του προβλεπόμενου από αυτές μέτρου της αναστολής εκδόσεως οικοδομικών αδειών, μέχρις εξαντλήσεως του προβλεπόμενου από κάθε μία από αυτές ανωτάτου χρονικού ορίου. Ενόψει όμως της συνταγματικής κατοχύρωσης του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, η επιβολή και η παράταση, με βάση τη μία από τις διατάξεις αυτές, του ανωτέρω μέτρου, μετά την εξάντληση των προβλεπόμενων από τις άλλες διατάξεις ανωτάτων χρονικών ορίων, επιτρέπεται μόνο εφόσον δεν επιβαρύνεται υπερμέτρως η ιδιοκτησία στη συγκεκριμένη περίπτωση. Μειοψηφία. Η συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας συναρτάται, ως προς τα σχετικά με τη δόμηση και τους περιορισμούς της ζητήματα, με το πρόσωπο του ιδιοκτήτη, χωρίς να ασκούν εν προκειμένω επιρροή τυχόν επιβαρύνσεις της ιδιοκτησίας που έλαβαν χώρα

ενόσω το ακίνητο τελούσε υπό άλλον ιδιοκτήτη. Συνεπώς, τυχόν προηγούμενες αναστολές εκδόσεως οικοδομικών αδειών, που εξεδόθησαν κατά τον χρόνο που το βαρυνόμενο ακίνητο ανήκε σε άλλον ιδιοκτήτη, δεν λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να εξευρεθεί το χρονικό όριο επιτρεπτής επιβαρύνσεως της ιδιοκτησίας, αλλά το ζήτημα κρίνεται αυτοτελώς, εν σχέσει με τον τελευταίο ιδιοκτήτη. Μειοψηφία.

Σχόλιο

Η απόφαση αυτή αφορά μία όψη της σημαντικότερης ίσως αξιακής σύγκρουσης που αναπτύσσεται στο πεδίο του δικαίου περιβάλλοντος: αυτής μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος, από τη μία πλευρά, και του ατομικού δικαιώματος της ιδιοκτησίας, από την άλλη. Στην προκειμένη περίπτωση πρόκειται, ειδικότερα, για την προστασία αφενός του οικιστικού και αφετέρου του πολιτιστικού περιβάλλοντος, η οποία δικαιολογεί ιδιαίτερα σημαντικούς περιορισμούς στην ιδιοκτησία, όπως είναι η αναστολή έκδοσης οικοδομικών αδειών. Είναι προφανές ότι ο περιορισμός αυτός εγγίζει ουσιαστικά τον ίδιο τον πυρήνα της ιδιοκτησίας, ιδίως στις περιπτώσεις εκείνες που η κατά προορισμό χρήση του ακινήτου είναι η οικοδόμησή του, όπως συμβαίνει με τα οικόπεδα που βρίσκονται εντός σχεδίου πόλης.

Το Δικαστήριο, ακολουθώντας τη μέχρι σήμερα «φιλοπεριβαλλοντική» νομολογία του, κρίνει ότι η διαδοχική επιβολή του προβλεπόμενου μέτρου της αναστολής εκδόσεως οικοδομικών αδειών, που προβλέπεται από διατάξεις οι οποίες θεσπίζουν τρεις διαφορετικές και ανεξάρτητες μεταξύ τους διαδικασίες, μέχρις εξαντλήσεως του προβλεπόμενου από κάθε μία από αυτές ανωτάτου χρονικού ορίου, δεν αντίκειται στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Επομένως, είναι κατ' αρχήν επιτρεπτή η αναστολή έκδοσης οικοδομικών αδειών για το ίδιο ακίνητο και για χρονικό διάστημα το οποίο μπορεί να φθάνει έως το άθροισμα των επιμέρους χρονικών διαστημάτων που προβλέπονται από τις ανωτέρω αυτοτελείς διαδικασίες. Όπως, όμως, εύλογα κρίνει η πλειοψηφούσα άποψη, η ανωτέρω δυνατότητα επιτρέπεται μόνον εάν η αναστολή αυτή δεν επιβαρύνει υπέρμετρα την ιδιοκτησία στη συγκεκριμένη περίπτωση. Επομένως, σύμφωνα με την ανωτέρω κρίση, η εν λόγω διαδοχική επιβολή αναστολής εκδόσεως οικοδομικής άδειας δεν είναι *a priori* αντισυνταγματική. Αντίθετα, η συνταγματικότητά της κρίνεται *in concreto*, με βάση αφενός το συνολικό χρονικό διάστημα της αναστολής και αφετέρου τα πραγματικά και νομικά δεδομένα κάθε περιπτώσεως. Παραπέμπει, έτσι, ουσιαστικά η άποψη αυτή στην αρχή της αναλογικότητας και στη συγκεκριμένη στάθμιση των διακυβευόμενων συμφερόντων, ως μεθοδολογικά εργαλεία για την επίλυση των σχετικών συγκρούσεων.

Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι η διαδοχική εφαρμογή των ανωτέρω περιπτώσεων

αναστολής έκδοσης οικοδομικών αδειών, μπορεί να φθάσει ή, ακόμη, να ξεπεράσει τη δεκαετία. Το χρονικό αυτό διάστημα μπορεί να θεωρηθεί μη εύλογο, γεγονός που καθιστά τον περιορισμό δυσανάλογο και, άρα, αντισυνταγματικό. Στο ίδιο συμπέρασμα θα καταλήγαμε, άλλωστε, και σε σχέση με τις διατάξεις του άρθρου 1 ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, όπως αυτές έχουν ερμηνευθεί και εξειδικευτεί από τη νομολογία του ΕΔΑΔ, η οποία, σημειωτέον, καθίσταται ολοένα και περισσότερο αυστηρή στα ζητήματα προστασίας της ατομικής ιδιοκτησίας.

Όπως έχει, μάλιστα, δεχθεί το Δικαστήριο, στη ρύθμιση της χρήσης των αγαθών κατά την παρ. 2 του άρθρου 1 ΠΠΠ περιλαμβάνεται οποιοδήποτε μέτρο της δημόσιας εξουσίας το οποίο επιβάλλει ή απαγορεύει κάποια συγκεκριμένη χρήση της ιδιοκτησίας (βλ. απόφαση Agosi κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 24ης Οκτωβρίου 1986). Το ΕΔΑΔ είχε, εξάλλου, την ευκαιρία να διατυπώσει τους γενικούς ερμηνευτικούς κανόνες που διέπουν τις επιμέρους ρυθμίσεις του άρθρου 1 ΠΠΠ. Ειδικότερα, στην απόφαση Spörrong και Lonrath της 23ης Σεπτεμβρίου 1983 (Α, αρ. 52, παρ. 69), σημειώνεται ότι για τους σκοπούς της εν λόγω διάταξης, «το Δικαστήριο πρέπει να προσδιορίσει αν υπάρχει μία εύλογη ισορροπία (fair balance) ανάμεσα στις απαιτήσεις (demands) του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας και στις απαιτήσεις (requirements) της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ιδιωτών... Η αναζήτηση αυτής της ισορροπίας ενυπάρχει στο σύνολο της Σύμβασης και αντανακλάται επίσης στη δομή του άρθρου 1». Όπως ακόμη αναφέρεται στην απόφαση, παρ' όλο που τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης κατά την επιβολή περιορισμών στην ιδιοκτησία, «το Δικαστήριο δεν μπορεί να παραλείψει να ασκήσει την εξουσία ελέγχου που διαθέτει και οφείλει να προσδιορίσει αν η απαιτούμενη ισορροπία διατηρήθηκε κατά τρόπο που να εναρμονίζεται με το δικαίωμα των προσφευγόντων σε “σεβασμό της περιουσίας” τους κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου του άρθρου 1».

Καθοριστικό ρόλο για τη διαπίστωση της παράβασης του ανωτέρω δικαιώματος διαδραματίζει ασφαλώς εν προκειμένω η αρχή της αναλογικότητας. Το Δικαστήριο ασχολήθηκε σε αρκετές περιπτώσεις με το ζήτημα της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας των περιορισμών της ιδιοκτησίας (βλ. ενδεικτικά απόφαση Pine Valley Developments L.T.D. κ.ά. κατά Ιρλανδίας, της 29ης Νοεμβρίου 1991, καθώς και Ιερές Μονές κατά Ελλάδα, παρ. 70). Ο έλεγχος της συμμόρφωσης ενός περιορισμού με την αρχή της αναλογικότητας περιλαμβάνει μία σειρά σταδίων, με βασικότερο εκείνο του ελέγχου της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στον επιδιωκόμενο σκοπό και τα μέσα που κάθε φορά επιλέγονται.

Ειδικότερες όψεις της αρχής της αναλογικότητας αποτελούν οι αρχές της «δίκαιης στάθμισης» και της «δίκαιης ισορροπίας», η διαμόρφωση των οποίων έχει προσδιοριστεί κατά τον πληρέστερο και τον πλέον από τρόπο από το Δικαστήριο^[21]. Οι τελευταίες αυτές αρχές συνιστούν στην ουσία

συγκεκριμενοποίηση του ελέγχου τήρησης της αρχής της αναλογικότητας όσον αφορά τους περιορισμούς που τίθενται στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

Όπως έχει κατ' επανάληψη κρίνει το Δικαστήριο, για να είναι νομικά δυνατή η στέρηση της ιδιοκτησίας ή ο περιορισμός της δεν αρκεί να συντρέχουν οι αναφερόμενες στο άρθρο 1 ΠΠΠ προϋποθέσεις, αλλά, επιπλέον, πρέπει οι κρατικές αυτές επεμβάσεις στην ιδιοκτησία να είναι σύμφωνες με την αρχή της δίκαιης ισορροπίας. Πρέπει, δηλαδή, σε κάθε περίπτωση, να υπάρχει εύλογη ισορροπία ανάμεσα στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας και στις απαιτήσεις της προστασίας του θεμελιώδους δικαιώματος της ατομικής ιδιοκτησίας.

Για παράδειγμα, έτσι, στην απόφαση *Sprörrong* και *Lönnroth* κατά Σουηδίας το Δικαστήριο έκρινε ότι ο σεβασμός της ιδιοκτησίας που θεσπίζεται από τη διάταξη του άρθρου 1 § 1 εδ. α' ΠΠΠ επιβάλλει την αναζήτηση, σε κάθε περίπτωση επέμβασης στην ιδιοκτησία, «της δίκαιης ισορροπίας (fair balance) μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας και των απαιτήσεων για την προστασία των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων». Και σημειώνει: «η αναζήτηση αυτής της ισορροπίας ενυπάρχει στο σύνολο της Σύμβασης και αντανakλάται επίσης στη διάρθρωση του άρθρου 1». Η κρίση δε αυτή αποτελεί πάγια νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. τις αποφάσεις *Στραν* και *Στρατής Ανδρεάδης* κατά Ελλάδα, *Prötsch* κατά Αυστρίας της 15ης Νοεμβρίου 1996, *Mellacher* κ.ά. κατά Αυστρίας της 19ης Δεκεμβρίου 1989, *National and Provincial Bulding Society* κ.ά. κατά Η.Β. της 23ης Οκτωβρίου 1997 κ.ά.)[\[22\]](#).

Η δίκαιη ισορροπία μπορεί να ανατραπεί, εξάλλου, και λόγω της μεγάλης χρονικής διάρκειας περιορισμού ή στέρησης της ιδιοκτησίας. Όπως κρίθηκε χαρακτηριστικά με την απόφαση *Sprörrong* και *Lönnroth* κατά Σουηδίας της 23ης Σεπτεμβρίου 1982, τα μέτρα περιορισμού της ιδιοκτησίας στην περίπτωση αυτή «δημιούργησαν μία κατάσταση που ανέτρεψε την εύλογη ισορροπία η οποία θα έπρεπε να υπάρχει ανάμεσα στην προστασία του δικαιώματος της ιδιοκτησίας και τις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος : [οι πληττόμενοι ιδιοκτήτες] υπέστησαν μία υπερβολική επιβάρυνση, η οποία θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνον εάν τους είχε παρασχεθεί η δυνατότητα είτε να επιδιώξουν μείωση του χρόνου [δέσμευσης της ιδιοκτησίας τους] είτε να απαιτήσουν αποζημίωση». Ανάλογα αποφάνθηκε, ακόμη, το ΕΔΑΔ στις ελληνικού ενδιαφέροντος αποφάσεις *Χατζηδάκης* κατά Ελλάδα της 11ης Απριλίου 2002 και *Πιαλόπουλος* κατά Ελλάδα της 15ης Φεβρουαρίου 2001. Η τελευταία απόφαση αφορά, μάλιστα, περίπτωση αναστολής δόμησης για διάστημα εννέα περίπου ετών. Επομένως, η χρονική διάρκεια ενός περιορισμού της ιδιοκτησίας αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την αναγνώριση της παραβίασης του ατομικού δικαιώματος της ιδιοκτησίας. Το γεγονός αυτό δέχεται, εξάλλου, και η νομολογία του Σ.τ.Ε.[\[23\]](#).

Από την άποψη αυτή, η ανωτέρω κρίση της πλειοψηφίας του Δικαστηρίου είναι, κατ' αρχήν, ορθή, αρκεί, βέβαια, τα κριτήρια που απορρέουν από την αρχή της αναλογικότητας να εφαρμόζονται με σαφή και αυστηρό τρόπο. Από την άποψη αυτή, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η αναστολή έκδοσης οικοδομικών αδειών για διάστημα που προσεγγίζει ή υπερβαίνει τη δεκαετία δεν συμβιβάζεται, κατά κανόνα, με τις διατάξεις του άρθρου 17 Συντ. και του άρθρου 1 ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, ιδιαίτερα σε όσες περιπτώσεις αφορά ακίνητα που η κύρια κατά προορισμό χρήση τους είναι η οικοδόμηση[24].

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει, τέλος, η άποψη της πλειοψηφίας, σύμφωνα με την οποία η συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας συναρτάται, ως προς τα σχετικά με τη δόμηση και τους περιορισμούς της ζητήματα, με το πρόσωπο του ιδιοκτήτη, χωρίς να ασκούν εν προκειμένω επιρροή τυχόν επιβαρύνσεις της ιδιοκτησίας που έλαβαν χώρα ενόσω το ακίνητο τελούσε υπό άλλον ιδιοκτήτη. Συνεπώς, τυχόν προηγούμενες αναστολές εκδόσεως οικοδομικών αδειών, οι οποίες εξεδόθησαν κατά τον χρόνο που το βαρυνόμενο ακίνητο ανήκε σε άλλον ιδιοκτήτη, δεν λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να εξευρεθεί το χρονικό όριο επιτρεπτής επιβαρύνσεως της ιδιοκτησίας, αλλά το ζήτημα κρίνεται αυτοτελώς εν σχέσει με τον τελευταίο ιδιοκτήτη.

Όπως είναι προφανές, η υιοθέτηση της ανωτέρω άποψης θα έχει σημαντικές επιπτώσεις όσον αφορά το ουσιαστικό περιεχόμενο του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, θα πυροδοτήσει δε, δίχως αμφιβολία, εκτεταμένη θεωρητική συζήτηση. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, πάντως, ότι η εν λόγω άποψη τείνει να περιορίσει σε μεγάλο βαθμό το κανονιστικό δυναμικό των άρθρων 17 Συντ. και 1 ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, αφού αποσυνδέει ουσιαστικά το σχετικό προστατευτικό πλαίσιο από τον πραγματοπαγή χαρακτήρα της ιδιοκτησίας. Καταλήγει, έτσι, ουσιαστικά σε συνταύτιση της ιδιοκτησίας με τον εκάστοτε φορέα του δικαιώματος, γεγονός που αδικεί μάλλον τις βασικές ιστορικές, ιδεολογικές και νομικές προδιαγραφές του δικαιώματος. Δεν μπορεί, εξάλλου, η άποψη αυτή να συμβιβαστεί ευχερώς με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της ιδιοκτησίας ταυτόχρονα ως ατομικού δικαιώματος και ως θεσμού[25].

Σ.τ.Ε. 2219/2004, Τμ. Ε΄

Πρόεδρος: Κ. Μενουδάκος, Αντιπρόεδρος

Εισηγητής: Ο. Παπαδοπούλου, Πάρεδρος

Αρχή βιώσιμης ανάπτυξης. Λατομεία. Οι μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 2, 3 και 4 του ν. 2115/1993 δεν αντίκεινται στο Σύνταγμα κατά το μέρος που επιτρέπουν, κατόπιν έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, να παραταθεί για πέντε έτη η λειτουργία των εκτός λατομικών περιοχών λατομείων, τα οποία λειτουργούν με άδεια. Οι διατάξεις αυτές είναι όμως αντισυνταγματικές κατά το μέρος που παρέχουν στη Διοίκηση δυνατότητα περαιτέρω διαδοχικής παράτασης, ανά πενταετία και μέχρι τη συμπλήρωση 30ετίας από την αρχική άδεια ή τη μίσθωση, της λειτουργίας των ανωτέρω λατομείων. Μειοψηφία σύμφωνα με την οποία οι εν λόγω διατάξεις του ν. 2115/1993 είναι αντισυνταγματικές στο σύνολό τους. Παραπέμπεται στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου, σύμφωνα με το άρθρο 100 παρ. 5 Συντ.

Σημείωμα

Ο έλεγχος της συνταγματικότητας με βάση την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί συνήθως μία ιδιαίτερα δυσχερή και πολύπλοκη διαδικασία, αφού η εν λόγω αρχή επιβάλλει σύνθετες σταθμίσεις. Όπως κρίνεται εύστοχα με τη σχολιαζόμενη απόφαση «ο συντακτικός νομοθέτης σταθμίζοντας την προστασία του περιβάλλοντος, την εθνική οικονομία και την οικονομική ελευθερία, επιτάσσει τον συγκερασμό τους κατά τρόπο που θα διασφαλίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη». Λόγω του γενικού περιεχομένου της, ο σχετικός έλεγχος της συνταγματικότητας είναι ευρύς, γεγονός που καταλείπει μεγάλα περιθώρια εκτίμησης στον δικαστή. Δεν είναι, έτσι, δίχως εξήγηση ότι η εφαρμογή εκ μέρους του της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης φαίνεται να δοκιμάζει συχνά τα όρια που επιβάλλει ο ακυρωτικός έλεγχος και, σε απώτερη αλλά ορατή αναγωγή, η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών.

Το περιεχόμενο της ανωτέρω συνταγματικής αρχής εξειδικεύεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, προσλαμβάνοντας περισσότερες όψεις. Για παράδειγμα, σύμφωνα με το σκεπτικό της εξεταζόμενης Σ.τ.Ε. 2219/2004, από αυτήν «απορρέει η υποχρέωση σχεδιασμού και προγραμματισμού για την εξόρυξη πρώτων υλών και αδρανών υλικών, ώστε να εξασφαλίζεται αφενός μεν η μείωση των δυσμενών για το περιβάλλον επιπτώσεων και ο σεβασμός της φέρουσας ικανότητας της περιοχής, στην οποία αναπτύσσεται η σχετική δραστηριότητα, αφετέρου δε η ορθολογική και με φειδώ εκμετάλλευση των φυσικών πόρων». Οριοθετείται κατά τον τρόπο αυτό η ευχέρεια του κοινού νομοθέτη να ρυθμίζει ζητήματα που σχετίζονται με την εξόρυξη πρώτων υλών και αδρανών υλικών.

Με γνώμονα την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, το Δικαστήριο προχωρεί εν προκειμένω σε έλεγχο συνταγματικότητας των επίμαχων για τη συγκεκριμένη υπόθεση νομοθετικών διατάξεων. Ειδικότερα, σύμφωνα με την κρίση του, οι μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 2, 3 και 4 του ν. 2115/1993, κατά το μέρος που επιτρέπουν, μετά από έγκριση περιβαλλοντικών όρων, να παραταθεί για πέντε έτη η λειτουργία των εκτός λατομικών περιοχών λατομείων, τα οποία λειτουργούν με άδεια, δεν αντίκεινται στο Σύνταγμα. Κρίσιμο στοιχείο αποτελεί στην περίπτωση αυτή το χρονικό διάστημα της παράτασης. Πράγματι, η προβλεπόμενη πενταετία «ταυτίζεται», κατά τη σχετική ρητή αναφορά του σκεπτικού της απόφασης, με το μέγιστο χρονικό διάστημα εντός του οποίου η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης επιβάλλει την έκδοση νομαρχιακών αποφάσεων για τον καθορισμό λατομικών περιοχών. Το ανωτέρω μέγιστο χρονικό διάστημα που μπορεί να παραταθεί η λειτουργία των εκτός λατομικών περιοχών λατομείων είναι, επομένως η πενταετία. Αντίθετα, οι ανωτέρω διατάξεις του ν. 2115/1993 κρίνονται αντισυνταγματικές, κατά το μέρος που παρέχουν στη Διοίκηση δυνατότητα περαιτέρω διαδοχικής παράτασης, ανά πενταετία και μέχρι τη συμπλήρωση 30ετίας από την αρχική άδεια ή τη μίσθωση, της λειτουργίας των ανωτέρω λατομείων^[26]. Ο χρόνος που προβλέπεται για την εν λόγω παράταση κρίνεται προφανώς, με γνώμονα την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, εν προκειμένω «μη εύλογος».

Ε.Α. 569/2004

Πρόεδρος: Χ. Γεραρής, Πρόεδρος Σ.τ.Ε.

Εισηγητής: Αγγ. Θεοφιλοπούλου, Σύμβουλος

Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης. Η διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 4 του ν. 3044/2002, η οποία επιτρέπει τη Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης σε περιοχές που έχουν ήδη καθορισθεί με προεδρικά διατάγματα ως Ζ.Α.Σ., σύμφωνα με τις κριθείσες από το Σ.τ.Ε. ως αντισυνταγματικές και ανίσχυρες διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 880/1979, πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι και αυτή αντίθετη με τις διατάξεις του άρθρου 24 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος. Προδήλως βάσιμος ο λόγος ακυρώσεως. Δεκτή η αίτηση αναστολής εκτέλεσης.

Σημείωμα

Πέρασε ήδη μια δεκαετία από τότε που το Σ.τ.Ε. έκρινε με τις 1071-1073/1994 αποφάσεις της Ολομελείας του ως αντικείμενη στο άρθρο 24 παρ. 2 Συντ. τη ρύθμιση για τη Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης (ΜΣΔ), που είχε θεσπισθεί με τις διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 880/1979. Κατά το διάστημα που μεσολάβησε, οι απόπειρες του νομοθέτη να ρυθμίσει εκ νέου το ζήτημα^[27] προσέκρουσαν στο Σ.τ.Ε.^[28] Περίπου ένα χρόνο πριν, το Ε΄ Τμήμα του Δικαστηρίου έκρινε με το Π.Ε. 183/2003^[29] ότι σειρά διατάξεων του ν. 3044/2002, που αποτελεί την τελευταία απόπειρα να ρυθμίσει το ζήτημα, αντίκεινται στο Σύνταγμα. Με τη σχολιαζόμενη απόφαση της Επιτροπής Αναστολών του Σ.τ.Ε. κρίθηκε, εξάλλου, ότι η διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 4 του ν. 3044/2002, η οποία επιτρέπει τη Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης σε περιοχές που έχουν ήδη καθορισθεί με προεδρικά διατάγματα ως Ζ.Α.Σ. έρχεται επίσης σε αντίθεση με το άρθρο 24 παρ. 1 και 2 Συντ. Η τύχη των διατάξεων του ανωτέρω νόμου φαίνεται επομένως να έχει ήδη προδιαγραφεί. Απομένει, έτσι, η εκκρεμότητα και τα σημαντικά κοινωνικά προβλήματα που δημιουργεί αυτή.

^[1] Βλ. ιδίως τις Σ.τ.Ε. Ολομ. 3280/2003 και 3279/2003. Οι αποφάσεις αυτές σχολιάζονται από τον Απ. Παπακωνσταντίνου στον δικτυακό τόπο της Νόμος και Φύση: www.nomosphysis.org.gr, Νομολογία του Σ.τ.Ε. για το περιβάλλον, 2004/Ι (Φεβρουάριος 2004).

^[2] Σημειώνεται ότι εισηγητής στην απόφαση αυτή ήταν, όπως και στη σχολιαζόμενη, ο Σύμβουλος Π. Πικραμμένος.

^[3] Σύμφωνα με την άποψη της μειοψηφίας, αρμόδιο όργανο για να γνωμοδοτήσει ως προς το ζήτημα της σχέσεως του κτιρίου του Μουσείου και του παρακείμενου κτιρίου WEILER στην προκειμένη περίπτωση δεν ήταν το ΚΑΣ αλλά, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 50 του ν. 3028/2002 το Κεντρικό Συμβούλιο Νεότερων Μνημείων, δεδομένου ότι το εν λόγω κτίριο ανεγέρθηκε μετά το 1830.

^[4] Για τις διαφοροποιήσεις που εμφανίζονται μεταξύ των ορισμών αυτών και των αντίστοιχων που υιοθετούνται στην προγενέστερη Σ.τ.Ε. 2998/2003 βλ. Απ. Παπακωνσταντίνου, Σχόλιο στη Σ.τ.Ε. Ολομ. 3279/2003, όπ.π. (σημ. 1).

^[5] Βλ. Γ. Παπαδημητρίου/Απ. Παπακωνσταντίνου, Αναμόρφωση του νομοθετικού

πλαisiou gia tis A.Π.Ε. και διαμόρφωση βέλτιστων πρακτικών ιδίως για τα αιολικά πάρκα, στον δικτυακό τόπο: www.nomosphysis.org.gr (Ιούλιος 2004), Π. Πατρώνου/Β. Καραγεώργου/Α. Παπαπετρόπουλου, Διεθνείς και κοινοτικές δεσμεύσεις της Ελλάδας για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στον δικτυακό τόπο: www.nomosphysis.org.gr (Ιούλιος 2004), Απ. Παπακωνσταντίνου, Το νομικό καθεστώς των Ανανεώσιμων Πηγών Ηλεκτρικής Ενέργειας, στον δικτυακό τόπο: www.nomosphysis.org.gr (Ιούλιος 2004).

[6] Σ.τ.Ε. 172-174/2003, 1322/2001, 1324/2001, 2526/2000, 2528/2000, 2939-40/2000 Ολομ., 2805/1997.

[7] Σε νομικό επίπεδο οι πρώτες συναφείς νομοθετικές ρυθμίσεις θεσπίζονται, κατά τρόπο ενπολλοίς ολοκληρωμένο, για πρώτη φορά με το ν. 2244/1994.

[8] Με την οδηγία 2001/77/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2001 θεσπίζονται στην κοινοτική έννομη τάξη ρυθμίσεις για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από Α.Π.Ε. στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Όπως, μάλιστα, αναφέρεται στο Προοίμιο της οδηγίας αυτής, «Η Κοινότητα αναγνωρίζει την ανάγκη της προαγωγής των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ως μέτρου προτεραιότητας, δεδομένου ότι η εκμετάλλευσή τους συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Επιπλέον, αυτή η εκμετάλλευση μπορεί επίσης να δημιουργήσει τοπικές θέσεις απασχόλησης, να έχει θετικό αντίκτυπο στην κοινωνική συνοχή, να συμβάλλει στην ασφάλεια του εφοδιασμού και να επιτρέψει την ταχύτερη επίτευξη των στόχων του Κυότο». Επισημαίνεται, ωστόσο, στο προοίμιό της ότι «είναι πολύ νωρίς για να αποφασισθεί ένα ευρύ κοινοτικό πλαίσιο σχετικά με τα συστήματα στήριξης, λόγω της περιορισμένης πείρας από τα εθνικά συστήματα και του σχετικά μικρού σημερινού μεριδίου στην Κοινότητα της ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία παράγεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, και η οποία επιδοτείται».

Σύμφωνα, εξάλλου, με το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής: «Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για την προώθηση της αύξησης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία παράγεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, σύμφωνα με τους εθνικούς ενδεικτικούς στόχους...». Σημειώνεται, ακόμη, ότι με το άρθρο 6 της ανωτέρω οδηγίας τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να περιορίσουν τα

κανονιστικά και τα μη κανονιστικά εμπόδια στην αύξηση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε. και να απλοποιήσουν τη συναφή διοικητική διαδικασία αδειοδότησης. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 9 της οδηγίας, τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την εν λόγω οδηγία το αργότερο στις 27 Οκτωβρίου 2003. Βλ. σχετικά Π. Πατρώνου/Β. Καραγεώργου/Α. Παπαπετρόπουλου, Διεθνείς και κοινοτικές δεσμεύσεις της Ελλάδας για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στον δικτυακό τόπο: www.nomosphysics.org.gr (Ιούλιος 2004).

[9] Το Πρωτόκολλο του Κυότο στη Σύμβαση - πλαίσιο των Η.Ε. για την αλλαγή του κλίματος, το οποίο κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον νόμο 3017/2002 (ΦΕΚ Α΄ 117), περιλαμβάνει αναφορές για τις Α.Π.Ε. Σύμφωνα, έτσι, με το άρθρο 2 παρ. 1 περίπτ. iv κάθε συμβαλλόμενο κράτος υποχρεούται να εφαρμόσει και να αναπτύξει πολιτικές και μέτρα σύμφωνα με τις εθνικές συνθήκες για την «προώθηση, έρευνα, ανάπτυξη και αύξηση της χρήσης νέων και ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, τεχνολογίες δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα, καθώς και προηγμένων και καινοτόμων αξιόπιστων τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον». Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι το σύνολο των διατάξεων του Πρωτοκόλλου αυτού είναι αρθρωμένο γύρω από τον στόχο του περιορισμού της εκπομπής αερίων που συμβάλλουν στην εμφάνιση του φαινομένου του θερμοκηπίου. Βλ. σχετικά Π. Πατρώνου/Β. Καραγεώργου/Α. Παπαπετρόπουλου, Διεθνείς και κοινοτικές δεσμεύσεις της Ελλάδας για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στον δικτυακό τόπο: www.nomosphysics.org.gr (Ιούλιος 2004).

[10] Για την έννοια του «περιβαλλοντικού Συντάγματος» βλ. Γ. Παπαδημητρίου, Το περιβαλλοντικό Σύνταγμα. Θεμελίωση, περιεχόμενο και λειτουργία, Νόμος και Φύση, τ. 1 (1994), σ. 375 επ.

[11] Βλ. Απ. Παπακωνσταντίνου, Παρατηρήσεις στη Σ.τ.Ε. Ολομ. 613/2002, ΕΔΔΔΔ 2002, σ. 580 επ., όπου και περαιτέρω σχετική βιβλιογραφία.

[12] Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει μάλιστα και η νομολογία του Σ.τ.Ε. Ειδικότερα, με τις Σ.τ.Ε. Ολομ. 2939/2000 (ΤοΣ 2001, σ. 605, με Σημείωμα του Απ. Παπακωνσταντίνου) και 2940/2000 (ΕΔΔΔΔ 2001, σ. 320, με Παρατηρήσεις Απ.

Παπακωνσταντίνου) κρίθηκε ότι τα μικρά νησιά, ως ευπαθή οικοσυστήματα, ««ανέχονται μόνον ήπιο ενεργειακό σύστημα, το οποίο πρέπει να είναι πάντοτε τοπικό, χαμηλής ή μεσαίας τάσεως, ή να συνίσταται στην εφαρμογή μεθόδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές φυσικού περιβάλλοντος, όπως είναι η ηλιακή, αιολική κλπ. ενέργεια, τα φωτοβολταϊκά συστήματα κλπ.»». Ακόμη με την απόφαση Σ.τ.Ε. 2805/1997 κρίθηκε ότι «εις τα αντικειμενικά όρια της φερουσής ικανότητας των μικρών νήσων ανήκουν ιδίως αι οικείαι πηγαί ενεργείας, αι οποίαι πρέπει να παραμένουν κατά βάσιν τοπικάί και φιλικαί προς το περιβάλλον. Τοιουτοτρόπως το ενεργειακόν σύστημα της μικράς νήσου καθίσταται ο ασφαλής οδηγός διά τον καθορισμόν της φύσεως και του επιτρεπού βαθμού της βιωσίμου αναπτύξεως αυτής. Αι μικραί νήσοι ανέχονται μόνον ήπιον ενεργειακόν σύστημα και μόνον τούτο διασφαλίζει την βιωσιμότητά των. Το ήπιον δε ενεργειακόν σύστημα είναι πάντοτε τοπικόν, χαμηλής έως μεσαίας τάσεως και τεχνολογίας φιλικής προς το περιβάλλον. Μάλιστα, διά τον λόγον αυτόν, αι μικραί νήσοι είναι το κατ' εξοχήν προσφερόμενον πεδίων εφαρμογής μεθόδου παραγωγής ενεργείας εξ ανανεωσίμων πηγών του φυσικού περιβάλλοντος, ως είναι η ηλιακή, αιολική κ.λπ. ενέργεια, τα φωτοβολταϊκά συστήματα κ.λπ., αι οποίαι προάγονται ήδη συστηματικώς διά προγραμμάτων του Ο.Η.Ε. και της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (βλ. Διακήρυξιν Μαδρίτης 1994, Συμφωνία Αθηνών 1995, Πρόγραμμα ALTENER κ.λπ.)». Επομένως, σύμφωνα με την ανωτέρω νομολογία οι Α.Π.Ε. είναι «φιλικές προς το περιβάλλον» και πρέπει να προτιμώνται ιδιαίτερα στα ευπαθή οικοσυστήματα.

[13] Ανάλογα είναι, εξάλλου, τα συμπεράσματα σε σχέση με την επίλυση των συγκρούσεων στο πλαίσιο της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Η τελευταία αυτή αρχή, επιβάλλει η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη να εναρμονίζεται με την προστασία του περιβάλλοντος (βλ. σχετικά Απ. Παπακωνσταντίνου, Παρατηρήσεις στη Σ.τ.Ε. Ολομ. 613/2002, όπ.π., σημ. 2, ιδίως σ. 588 επ.). Η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, έτσι, η οποία επιτυγχάνεται με την αξιοποίηση των Α.Π.Ε. πρέπει να μην αντιστρατεύεται την υποχρέωση του κράτους να προστατεύει το περιβάλλον. Στην περίπτωση αυτή, όμως, όπως ήδη σημειώθηκε ανωτέρω, η αξιοποίηση των Α.Π.Ε. συμπορεύεται κατά βάση με την περιβαλλοντική προστασία.

[14] Στις σταθμίσεις αυτές διεισδύουν κριτήρια τα οποία προέρχονται από την αρχή της αναλογικότητας. Ελέγχεται, έτσι, για παράδειγμα το μέγεθος της καταστροφής των δασικών ή οπτικών πόρων που καταστρέφονται για την κατασκευή έργων

αξιοποίησης Α.Π.Ε. (λ.χ. αιολικά πάρκα), καθώς και η ύπαρξη εναλλακτικών λύσεων. Η στάθμιση στην περίπτωση αυτή σχετίζεται αφενός με την έκταση και το μέγεθος της καταστροφής των συγκεκριμένων περιβαλλοντικών αγαθών και αφετέρου με το όφελος που προκύπτει για το συνολικότερο περιβαλλοντικό ισοζύγιο η χρήση των Α.Π.Ε. Η υπεροχή, επομένως, της μίας ή της άλλης λύσης συνιστά αποτέλεσμα *in concreto* στάθμισης των διακυβευόμενων συμφερόντων.

[15] Βλ. λ.χ. Σ.τ.Ε. 2219/2004, 613/2002 Ολομ., 3478/2000 Ολομ. κ.ά.

[16] Σ.τ.Ε. Ολομ. 613/2002, ΕΔΔΔΔ 2002, σ. 571, με Σχόλιο του Απ. Παπακωνσταντίνου (σ. 580-609).

[17] Τίθεται έτσι το ζήτημα του ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού, που να επιτρέπει τη χωροθέτηση των αιολικών σταθμών με επιστημονικά κριτήρια και να προβλέπει τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής[17]. Επισημαίνεται εν προκειμένω ότι το Σ.τ.Ε. έχει δεχθεί σε ορισμένες περιπτώσεις ότι από το Σύνταγμα απορρέει ευθέως η υποχρέωση χωροταξικού σχεδιασμού για έργα, όπως είναι η κατασκευή λιμένων (βλ. Σ.τ.Ε. 1434/1998), η εγκατάσταση ιχθυοτροφείων (βλ. Σ.τ.Ε. 2844/1993), η κατασκευή φυλακών (βλ. Σ.τ.Ε. 3249/2000, Π.Ε. 405/1999, 108/1999), οι εγκαταστάσεις βιομηχανιών (βλ. Σ.τ.Ε. 2319/2002) κ.ά. Το Δικαστήριο, ωστόσο, έχει αποκρούσει ρητά την άποψη ότι από το Σύνταγμα επιβάλλεται απαγόρευση πραγματοποίησης έργων που δεν είναι ενταγμένα σε χωροταξικό σχεδιασμό (βλ. Σ.τ.Ε. Ολομ. 3478/2000, 4498/1998. Πρβλ. Σ.τ.Ε. 3135/2002 Ολομ., 4308/2001, 3255/2000 κ.ά.). Πρβλ. γενικότερα Γ. Γιαννακούρου, Χωροταξικός σχεδιασμός και διοικητικός δικαστής, ΠερΔικ, τ. 1/1994, σ. 23 επ., της ίδιας, Ο θεσμός της χωροθέτησης στη νομολογία του Σ.τ.Ε., στο: Τιμητικός Τόμος Σ.τ.Ε., 2004, σ. 983 επ., Δ. Μέλισσα, Θεμελιώδη ζητήματα του Δικαίου της Χωροταξίας, 2002, Α. Παπαπετρόπουλου, Εισαγωγικές παρατηρήσεις στο θεσμικό πλαίσιο και στη νομολογία για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη, στο: www.nomosphysics.org.gr (Μάιος 2004), του ιδίου, Το θεσμικό πλαίσιο για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη των νησιωτικών περιφερειών: Το παράδειγμα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, στο: www.nomosphysics.org.gr (Οκτώβριος 2004).

[18] Για το δικαίωμα αυτό βλ. ιδίως Ε. Βενιζέλου, Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων, 1990, σ. 139 επ., Γ. Βιτάλη, Η ακρόαση του ελεγχόμενου, σε Τ.Τ. του Ελεγκτικού Συνεδρίου, 1984, σ. 125 επ., Π. Δαγτόγλου, Η

αρχή της προηγούμενης ακροάσεως του ενδιαφερομένου, ΝοΒ 1979, σ. 1556 επ., του ιδίου, Συνταγματικό Δίκαιο. Ατομικά δικαιώματα, τ. Β΄, 1991, σ. 1187 επ., Κ. Κοννίδα, Το δικαίωμα ακροάσεως του φορολογουμένου, ΝοΒ 1979, σ. 1692 επ., Β. Καράκωστα, Για το συνταγματικό δικαίωμα της προηγούμενης ακροάσεως, 1983, Π. Λαζαράτου, Το δικαίωμα προηγούμενης ακροάσεως του άρθρου 20 παρ. 2 Συντ. κατά την έκδοση διοικητικών πράξεων με τη βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών, ΝοΒ 1990, σ. 427 επ., Γ. Μητσόπουλου/Κ. Κεραμέα/Επ. Σπηλιωτόπουλου, Γνωμοδότηση, ΝοΒ 1980, σ. 1009 επ., Κ. Μπέη, Ο άκυρος περιορισμός του δικαιώματος της ακροάσεως στο σχέδιο του Συντάγματος, Δ 1975, σ. 3 επ., Π. Μπερνίτσα, Το δικαίωμα ακροάσεως, ΕΕΝ 1987, σ. 228 επ., Β. Ρώτη, Η περιπέτεια του άρθρου 20 παρ. 2 του Συντάγματος, σε: Οι συνταγματικές ελευθερίες στην πράξη, 1986, σ. 335 επ., Γ. Παπαδημητρίου, Η ελευθερία της αποδημίας. Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 5 παρ. 4 του Συντάγματος, 1976, σ. 77-78, Απ. Παπακωνσταντίνου, Το δικαίωμα προηγούμενης διοικητικής ακρόασης, (Παρατηρήσεις στη ΣτΕ 315/2002), ΕΔΔΔΔ 2002, σ. 502-535, του ιδίου, Παρατηρήσεις στη Σ.τ.Ε. 1710/2000, ΕΔΔΔΔ 2001, σ. 76 επ., Π. Παραρά, Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2001, σ. 124 επ., Ν. Σακελλαρίου, Το δικαίωμα ακροάσεως και η πολιτική ουδετερότητα των δημοσίων υπαλλήλων, ΤοΣ 1994, σ. 346 επ., 352 επ., Ι. Σαρμά, Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, 1994, σ. 615 επ., Κ. Σπανού, Το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης κατά το άρθρο 20 παρ. 2 του Συντάγματος, Διοικητική Μεταρρύθμιση 1982, σ. 54 επ., Επ. Σπηλιωτόπουλου/Π. Παυλόπουλου, Προϋποθέσεις νόμιμης άσκησης του δικαιώματος προηγούμενης ακροάσεως του διοικουμένου, γνμδ, ΝοΒ 1988, σ. 335 επ., Επ. Σπηλιωτόπουλου, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 2001, σ. 169 επ., Μ. Στασινόπουλου, Η ακρόασις του ενδιαφερομένου εν τη διοικητική διαδικασία, 1966, του ιδίου, Το δικαίωμα υπερασπίσεως των πολιτών κατά το άρθρο 20 του Συντάγματος, ΕΔΔΔΔ 1988, σ. 5 επ., Αικ. Στασινοπούλου, Η συνταγματική προστασία του δικαιώματος ακροάσεως του διοικουμένου, ΕΔΔΔΔ 1976, σ. 165 επ., Α. Τσούτσου, Η ακρόασις του ενδιαφερομένου εν τη διοικητική διαδικασία, σε: Τ.Τ. Ηλ. Κυριακόπουλου, τ. Α΄, 1969, σ. 355 επ., Κ.Μ. Χαλαζωνίτη, Η προηγούμενη ακρόασις των ενδιαφερομένων εις τον νόμον περί ανωνύμων εταιριών, σε: Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Τσιριντάνη, 1980, σ. 603 επ., Κ. Χιώλου, Η συνταγματική αρχή της προηγούμενης ακροάσεως προ της λήψεως δυσμενών διοικητικών μέτρων, Αρμενόπουλος, τ. 42, σ. 191 επ., του ιδίου, Το ατομικό δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας, ΕΔΔΔΔ, τ. 2/2002, σ. 247 επ., Χ. Χρυσανθάκη, Η σχέση κράτους - πολίτη: μια ασύμπτωτη σχέση;, 1996, σ. 15 επ., Κ. Χρυσόγονου, Ατομικά και κοινωνικά

δικαιώματα, 1998, σ. 370 επ., P. Pavlopoulos, La garantie constitutionnelle du principe «Audi alteram partem dans l'ordre juridique grec», RHDJ 1978, σ. 47 επ., M. Stassinopoulos, Le droit de la defense devant les autorités administratives, 1976, K.M. Halazonitis, Le droit de la defense devant l'administration en droit hellenique, RHDJ 1984, σ. 255 επ.

[19] Βλ. ιδίως τα νομολογιακά παραδείγματα που αναφέρονται από τον Απ. Παπακωνσταντίνου, Το δικαίωμα προηγούμενης διοικητικής ακρόασης, όπ.π., σ. 517 επ.

[20] Όμοια κρίνουν οι Σ.τ.Ε. 2071/2003 (πρβλ. σχόλιο του Απ. Παπακωνσταντίνου στον δικτυακό τόπο της Νόμος και Φύση: www.nomosphysis.org.gr, Νομολογία του Σ.τ.Ε. για το περιβάλλον, 2003/IV, Δεκέμβριος 2003) και 1513/2003 (δημ. στο: ΕΔΔΔ, τ. 3/2003, σ. 593, με Παρατηρήσεις Απ. Παπακωνσταντίνου). Αντίθετα, δεν ανακύπτει για τη Διοίκηση υποχρέωση τήρησης του τύπου της προηγούμενης ακρόασης προκειμένου για την έκδοση πράξης κήρυξης αναδάσωσης (Σ.τ.Ε. 1283/2004).

[21] Η δίκαιη στάθμιση αφορά πρωτίστως στα διακυβεύόμενα αγαθά. Στην περίπτωση αυτή, ελέγχεται εάν ο επιδιωκόμενος με τον περιορισμό του δικαιώματος σκοπός δημοσίου συμφέροντος μπορεί να δικαιολογήσει την απόκλιση από το προστατευόμενο πεδίο της ατομικής ελευθερίας. Η στάθμιση αυτή των διακυβευόμενων αγαθών και συμφερόντων αποτελεί ειδικότερη έκφανση της γενικότερης δικαιοσύνης στάθμισης που πρέπει να πραγματοποιείται σε μία δημοκρατική Πολιτεία, ανάμεσα στην ελευθερία και τα συμφέροντα του ατόμου, από τη μία πλευρά, και το γενικότερο κοινωνικό συμφέρον, από την άλλη. Αποτελεί, έτσι, βασική αρχή του δικαίου για κάθε δημοκρατική κοινωνία και κάθε σύγχρονο κοινωνικό κράτος δικαίου ο συμβιβασμός του ατομικού με το κοινωνικό συμφέρον. Στο πλαίσιο αυτό διεξάγεται η «δίκαιη στάθμιση» των διακυβευόμενων αγαθών και συμφερόντων. Το Δικαστήριο εφάρμοσε την αρχή της δίκαιης στάθμισης σε μία σειρά περιπτώσεων που αφορούν το δικαίωμα της ιδιοκτησίας (βλ. ενδεικτικά αποφάσεις Van Merle κ.ά. κατά Ολλανδίας της 26ης Ιουνίου 1986, Ιερές Μονές κατά Ελλάδα της 9ης Δεκεμβρίου 1994).

[22] Κρίσιμο στοιχείο για τον έλεγχο της δίκαιης ισορροπίας ανάμεσα στο δημόσιο

συμφέρον και το ατομικό δικαίωμα αποτελεί, ασφαλώς, η έννοια της αποζημίωσης. Η αποζημίωση νοείται εν προκειμένω ως αποκατάσταση της μη εύλογης περιουσιακής βλάβης που επήλθε για λόγους δημόσιας ωφέλειας ή δημόσιου συμφέροντος. Η καταβολή της είναι, έτσι, στοιχείο πρόσφορο και αναγκαίο για να αποκατασταθεί η «fair balance» ανάμεσα στο γενικό συμφέρον και την προστασία της ιδιοκτησίας.

[23] Βλ. για παράδειγμα τη νομολογία για τις μη συντελεσθείσες εντός ευλόγου χρόνου απαλλοτριώσεις. Πρβλ. Σ.τ.Ε. 43/2003, ΕΔΔΔΔ 2003, σ. 317, με Παρατηρήσεις Απ. Παπακωνσταντίνου, όπου και περαιτέρω σχετική νομολογία.

[24] Πρβλ. και την άποψη της μειοψηφίας που περιλαμβάνεται στην εξεταζόμενη δικαστική απόφαση. Σύμφωνα με αυτήν «η διαδοχική χρήση και των τριών διατάξεων οδηγεί αυτομάτως σε υπέρβαση του ευλόγου χρόνου διατηρήσεως της προσωρινής δεσμεύσεως της ιδιοκτησίας...».

[25] Βλ. Γ. Δρόσου, Συνταγματικοί περιορισμοί της ιδιοκτησίας και αποζημίωση, 1997, σ. 131-133. Πρβλ. Κ. Χρυσόγονου, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002, σ. 338.

[26] Πρβλ. Σ.τ.Ε. 796/2003 και σχετικό σχόλιο του Απ. Παπακωνσταντίνου στον δικτυακό τόπο της Νόμος και Φύση: www.nomosphysis.org.gr, Νομολογία του Σ.τ.Ε. για το περιβάλλον, 2003/II (Σεπτέμβριος 2003).

[27] Για την ιστορία του θεσμού της ΜΣΔ στην Ελλάδα βλ. ιδίως Π.-Μ. Ευστρατίου, Ο νέος νόμος για τη μεταφορά συντελεστή δόμησης. Προβληματισμοί με αφορμή την επαναφορά του θεσμού της μεταφοράς συντελεστή δόμησης με τις διατάξεις του ν. 3044/2002, ΠερΔικ 2002, σ. 445 επ., Ι.Π. Παραρά, Η εξέλιξη του θεσμού της μεταφοράς συντελεστή δόμησης και ο νέος ν. 3044/2002, ΠερΔικ 2002, σ. 463 επ., Δ. Χριστοφιλόπουλου, Περιπτώσεις εφαρμογής του θεσμού της μεταφοράς συντελεστή δόμησης, ΝοΒ 1982, σ. 332 επ.

[28] Πρβλ. Σ.τ.Ε. Ολομ. 6070/1996 και 4573/1996. Για τη συναφή με τη ΜΣΔ νομολογία του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας βλ. ιδίως Κ. Μενουδάκου, Η νομολογία του Σ.τ.Ε. για τη μεταφορά του συντελεστή δόμησης, σε: Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), Ο θεσμός της μεταφοράς του συντελεστή δόμησης. Πρακτικά ημερίδας, 1996, σ. 37 επ., Ι.Π. Παραρά, Η εξέλιξη του θεσμού της μεταφοράς

συντελεστή δόμησης και ο νέος ν. 3044/2002, όπ.π. (σημ. 27), σ. 466 επ.

[29] Το ανωτέρω Π.Ε. σχολιάζεται από τον Απ. Παπακωνσταντίνου στον δικτυακό τόπο της Νόμος και Φύση: www.nomosphysis.org.gr, Νομολογία του Σ.τ.Ε. για το περιβάλλον, 2003/III (Οκτώβριος 2003).